

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ БОШ ПРОКУРАТУРАСИ
АКАДЕМИЯСИ ҲУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.31/31.12.2020.Үн.67.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
БОШ ПРОКУРАТУРАСИ АКАДЕМИЯСИ**

ЗОКИРОВ ШЕРЗОД ИЛХОМ ЎҒЛИ

**ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИДА МУРОЖААТЛАР БИЛАН ИШЛАШ
ИНСТИТУТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ**

12.00.07 - Суд ҳокимияти. Прокурор назорати. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолиятини
ташқил этиш. Адвокатура

**Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент шаҳри – 2022

УДК: 347.963 (575.1)

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати мундарижаси
Contents of the abstract of the dissertation of the Doctor of Philosophy (PhD)
Оглавление автореферата диссертации доктора философии (PhD)

Зокиров Шерзод Илхом ўғли

Прокуратура органларида мурожаатлар билан ишлаш институтини
такомиллаштириш масалалари.....3

Zokirov Sherzod Ilhom ugli

Issues of improving the institution of working with appeals in the prosecutor's
office.....25

Зокиров Шерзод Илхом уғли

Вопросы совершенствования института рассмотрения обращений в органах
прокуратуры.....43

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Список опубликованных работ
List of published scientific works.....47

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ БОШ ПРОКУРАТУРАСИ
АКАДЕМИЯСИ ҲУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.31/31.12.2020.Ү.п.67.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
БОШ ПРОКУРАТУРАСИ АКАДЕМИЯСИ**

ЗОКИРОВ ШЕРЗОД ИЛХОМ ЎҒЛИ

**ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИДА МУРОЖААТЛАР БИЛАН ИШЛАШ
ИНСТИТУТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ**

12.00.07 - Суд ҳокимияти. Прокурор назорати. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолиятини ташкил этиш. Адвокатура

**Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент шаҳри – 2022

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида B2020.1.PhD/Yu354 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация иши Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академиясида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, инглиз, рус (резюме) Илмий кенгаш веб-саҳифасида (www.proacademy.uz) ва «ZiyoNET» Ахборот-таълим порталида (www.ziynet.uz) жойлаштирилган.

Илмий раҳбар:	Рахимов Фаҳри Хайдарович юримдик фанлар доктори, профессор
Расмий оппонентлар:	Джураев Ихтиёр Бахтиёрвич юримдик фанлар доктори, доцент
	Файзиев Олим Раимкулович юримдик фанлар доктори
Етақчи ташкилот:	Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий Кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

Диссертация ҳимояси Бош прокуратура Академияси ҳузуридаги илмий даражалар берувчи DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 рақамли Илмий кенгашнинг 2022 йил 5 июль куни соат 14.00 даги мажлисида бўлиб ўтади (Манзил: 100047, Тошкент шаҳри, Шаҳрисабз кўчаси, 42. Тел.: (99871) 202-04-96; факс: (99871) 233-35-81; e-mail: info@proacademy.uz).

Диссертация билан Бош прокуратура Академиясининг Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (12-рақами билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100047, Тошкент шаҳри, Шаҳрисабз кўчаси, 42, e-mail: info@proacademy.uz)

Диссертация автореферати 2022 йил 18 июнда тарқатилди.

(2022 йил “17” июндаги 12-рақамли реестр баённомаси).

Б.Х. Пўлатов

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш раиси, юримдик фанлар доктори, профессор

Л.Х. Исоқов

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш котиби, юримдик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент

С.М. Раҳмонова

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш қошидаги Илмий семинар раиси ўринбосари, юримдик фанлар доктори, профессор

КИРИШ (фалсафа доктори (PhD) диссертацияси аннотацияси)

Мавзунинг долзарблиги ва зарурати. Дунёда давлат органлари томонидан жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларга бўлган ҳуқуқларини ҳимоя қилиш долзарб аҳамият касб этади. Хусусан, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 1998 йил 9 декабрдаги 53/144-сон резолюциясида ҳар ким мустақил равишда ёки ваколатли вакили орқали суд ёхуд бошқа давлат органларига ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, бузилган ҳуқуқларини тиклаш бўйича мурожаат қилиши мумкинлиги белгиланган¹. Ушбу халқаро ҳуқуқий ҳужжат дунё мамлакатлари томонидан жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини тўлиқ рўёбга чиқаришлари бўйича мақсадли чора-тадбирлар кўриш, давлат органлари томонидан мурожаатларни кўриш ва ҳал қилиш жараёнларини такомиллаштириш заруратидан далолат беради.

Жаҳон давлатларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини қонуний асосларда ҳал этиш, шунингдек ушбу фаолиятни соддалаштириш, тўлиқ электронлаштириш ва рақамли назорат ўрнатиш, давлат органларига йўлланган мурожаатларни кўриб чиқиш ҳолатидан мунтазам равишда хабардор бўлишни назарда тутувчи турли платформалар ишлаб чиқиш, мурожаатлар билан боғлиқ фаолият олиб борувчи ходимларнинг малакасини баҳолаш имкониятини яратиш, қабулларга оид фаолиятни такомиллаштириш, электрон мурожаатлар билан ишлашни сифат жиҳатдан янги поғонага олиб чиқиш ҳамда бу соҳада барча давлат органлари, бинобарин, прокуратура органлари фаолиятининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш масалаларига муҳим илмий-амалий аҳамият касб этадиган тадқиқот йўналиши сифатида алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Янги Ўзбекистон шароитида прокуратура органлари жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан фаол ишлаб келмоқда. Хусусан, ушбу шахслар томонидан прокуратура органларига 2019 йилда 494.249 та, 2020 йилда 403.019 та ва 2021 йилда 520.179 та мурожаатлар йўлланган бўлиб², улар билан ишлаш самарадорлигини тубдан ошириш, жисмоний ва юридик шахсларнинг конституцияда белгиланган сиёсий ҳуқуқлари ҳисобланган мурожаат ҳуқуқларини тўлиқ рўёбга чиқарилишини таъминлаш, прокуратура органларини чинакам “халқ прокуратураси”га айланиш даврида уларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга, мурожаатларда кўтарилаётган муаммоларнинг қуйи тизимлардаёқ қаноатлантирилишига алоҳида эътибор берилиб, бу борада зарур қонунчилик базасини яратиш бўйича қатор мақсадли чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Шу билан бирга, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев “кейинги пайтларда Халқ қабулхоналарига келиб тушаётган мурожаатларнинг аксарияти суд, прокуратура, ички ишлар идоралари фаолиятидаги

¹ Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг расмий сайти // Электрон манбаа: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/defender.shtml (мурожаат вақти: 21.10.2021)

² Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ягона ҳисоботлар портали // Электрон манбаа: <http://report.bp.gov> (мурожаат вақти: 20.03.2022)

камчиликларга тааллуқлилиги, шуни инобатга олиб, ушбу идоралар халқимиз билан ишлашнинг мутлақо янги тизимини яратиши зарурлиги, ҳар бир ариза ва шикоятнинг қонуний ечими ана шу идоралар раҳбарлари фаолиятига берилган баҳо бўлиши”¹ деб таъкидлагани мазкур соҳани илмий асосларда тадқиқ этиш зарурлигидан далолат беради.

Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги (2001) ва “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги (2017) Қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш тизимини тубдан такомиллаштиришга доир чора-тадбирлар тўғрисида”ги (2016), “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг Тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги (2022) Фармонлари, Вазирлар Маҳкамасининг “Давлат органларида, давлат муассасаларида ва давлат иштирокидаги ташкилотларда жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш тартиби тўғрисида”ги Низомни тасдиқлаш тўғрисидаги (2018) ва “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш тартиби тўғрисида”ги (2018) Қарорлари ҳамда мавзуга оид бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишда ушбу диссертация тадқиқоти муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялар ва ривожланишининг устувор йўналишларига мослиги. Мазкур тадқиқот республика фан ва технологиялар ривожланишининг “Демократик давлатни ва ҳуқуқий жамиятни маънавий-ахлоқий ва маданий ривожлантириш, инновацион иқтисодиётни шакллантириш” устувор йўналиши доирасида бажарилган.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Мамлакатимизда мурожаатлар билан ишлаш институтнинг шаклланиши, унинг конституциявий-ҳуқуқий ва ташкилий-ҳуқуқий асослари ҳамда мурожаатлар билан ишлашнинг маъмурий процедураларига оид масалалари О.Т.Хусанов, О.Р.Файзиев, С.О.Юлдашев, С.Б.Юсуповлар томонидан тадқиқ этилган. Шунингдек, мазкур мавзунинг баъзи жиҳатлари айрим ҳуқуқшунос олимларнинг илмий асарлари ва ўқув адабиётларида ёритилган. Хусусан, З.С.Ибрагимов, В.Каримов, А.Б.Комилов, О.Мадалиев, Г.Р.Маликова, М.Маннанов, М.Махбубов, Б.Х.Пўлатов, Ф.Х.Рахимов ва бошқа олимларнинг асарларида муайян даражада ўрганилган.

МДҲга аъзо давлатларда прокуратура органларида мурожаатлар билан ишлаш фаолиятини такомиллаштириш масалаларининг айрим жиҳатлари Алексеев С.С., Беляков П.А., Берензон А.Д., Бессарабов В.Г., Винокуров А.Ю., Григорьев Д., Капинус О.С., Крюков В.Ф., Литягина О., Магразде Л., Паштов Д.Р., Ремнев В.И., Ястребов Б. ва бошқа олимларнинг илмий ишларида тадқиқ этилган.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг 27 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузуси // Электрон манба: <https://president.uz/uz/lists/view/3119> (мурожаат вақти: 20.02.2022)

Хорижий олимлар Абдул Азим Ислаҳи (Саудия Арабистони), Г.Э.Грюнебаум (Австрия), М.Кук (Буюк Британия), Моҳд Малек Шаҳ (Малайзия), Ҳильда Ҳукҳем (Буюк Британия), Eberhard Schmidt-Aßmann (Германия), ва бошқалар томонидан мазкур мавзунинг муайян масалалари тадқиқ этилган¹.

Ўзбекистон Республикасида прокуратура органларида мурожаатлар билан ишлаш институтини такомиллаштириш масалалари шу вақтгача комплекс тадқиқ этилмаган, алоҳида монографик тадқиқот олиб борилмаган.

Диссертация тадқиқотининг диссертация бажарилган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Диссертация мавзуси Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академиясининг илмий тадқиқот ишлари режасига мувофиқ “Прокуратура органларида мурожаатлар билан ишлаш институтини такомиллаштириш” масалалари доирасида амалга оширилган (2020-2022).

Тадқиқотнинг мақсади. Прокуратура органларида мурожаатлар билан ишлаш институтини такомиллаштириш масалалари бўйича илмий асосланган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқотнинг вазифалари:

Ўзбекистон ҳудудида фуқаролар мурожаатларининг қонуний ҳал этилиши устидан назорат институтининг шаклланиши ва тарихий ривожланишини тадқиқ этиш;

жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларига оид қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назорати предмети, мақсади ва принципларининг илмий-назарий асосларини таҳлил қилиш ҳамда мазмун-моҳиятини очиб бериш;

прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш ва бу соҳага оид қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини амалга ошириш механизмларини такомиллаштиришга оид хулосаларни асослантириб бериш;

хорижий мамлакатлар прокуратура органлари томонидан жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларга оид ҳуқуқларини ҳимоя қилиш хусусиятларини ушбу давлатларнинг норматив-ҳуқуқий ҳужжатларига мувофиқ қиёсий-ҳуқуқий таҳлил қилиш;

прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларга доир ҳуқуқларини рўёбга чиқаришнинг мавжуд ташкилий асосларини ўрганиш орқали уларни такомиллаштириш юзасидан илмий-амалий асосланган таклифлар ишлаб чиқиш.

Тадқиқотнинг объекти прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлашни такомиллаштириш билан боғлиқ ижтимоий муносабатлар ҳисобланади.

Тадқиқот предмети прокуратура органларида мурожаатлар билан ишлаш институтини такомиллаштиришни ташкилий-ҳуқуқий тартибга солишга қаратилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, ҳуқуқни қўллаш амалиёти,

¹ Бу ва бошқа манбалар диссертациянинг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида кўрсатилган.

айрим хорижий мамлакатлар қонунчилиги ва амалиёти ҳамда юридик фанда мавжуд бўлган концептуал ёндашувлар, илмий-назарий қарашлардан иборатдир.

Тадқиқотнинг усуллари. Тадқиқот олиб боришда тарихий, қиёсий-ҳуқуқий, илмий манбаларни комплекс тадқиқ этиш, социологик (анкета сўровлари), статистик маълумотлар таҳлили, қонун ҳужжатларини шарҳлаш, кузатув, ҳуқуқни қўллаш амалиётини ўрганиш каби усуллардан фойдаланилган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагилардан иборат:

ота-она қаровидан маҳрум бўлган вояга етмаган шахсларнинг давлат органларига йўллаган мурожаатлари уларнинг тўлиқ муомала лаёқатига эга эмаслиги сабабли рад этилишига йўл қўйилмаслиги ва мурожаатларнинг кўриб чиқилиши кафолатланиши асослаб берилган;

коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар тўғрисида мурожаат қилган шахслар ва уларнинг яқин қариндошлари давлат ҳимоясида бўлиши, уларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига тажовуз қилинишига, шунингдек иш берувчи томонидан уларнинг меҳнатига оид ҳуқуқлари бузилишига йўл қўйилмаслиги ҳамда бу қонунга кўра жавобгарликка сабаб бўлиши асослаб берилган;

жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бошқача тарзда бузиш жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқларига, эркинликларига ёки қонун билан қўриқланадиган манфаатларига ёхуд жамият ва давлат манфаатларига етказиладиган зарарнинг миқдори аниқ белгиланиши зарурлиги асослаб берилган;

Бош прокуратурада жисмоний ва юридик шахсларнинг карантин чекловлари, фавқулотда ҳолатлар, эпидемиялар вақтида ҳам мурожаат қилишга бўлган ҳуқуқларини тўлиқ амалга оширишлари учун қўшимча ишонч телефон рақамлари жорий этилиши, шунингдек, марказ операторлари мурожаатлар ҳақидаги маълумотларнинг ҳаққоний ва тўлиқ қайд этилишига шахсан масъул ҳисобланиши зарурлиги асосланган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат:

прокуратура органларида жисмоний шахс ва юридик шахслар вакилларининг қабули бўйича ишларни тўғри ташкиллаштириш ва қабулга доир фаолиятни такомиллаштириш мақсадида қатор хорижий давлатларнинг (Арманистон, Беларусь, Қозоғистон, Қирғизистон) қонун ҳужжатлари таҳлил этилиб, Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг “Жисмоний шахслар ва юридик шахслар вакилларининг қабулини самарали ташкил этиш тўғрисида”ги алоҳида буйруғини қабул қилиш зарурати асосланган ҳамда унинг лойиҳаси ишлаб чиқилган;

жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларига оид қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини ташкиллаштириш, ишларни режалаштириш, текширишлар давомида эътибор берилиши лозим бўлган масалаларнинг алоҳида категориялари ишлаб чиқилган;

“мурожаатга жавоб”, “жамовий мурожаатлар” тушунчаларига муаллифлик таърифлари берилган ҳамда “Жамоавий мурожаатларни кўриб чиқиш тартиби”ни Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонунига киритиш бўйича қонун лойиҳаси ишлаб чиқилган;

очиқлик ва шаффофликни таъминлаш, ошкоралик принципига тўлиқ риоя қилиш мақсадида жисмоний ва юридик шахсларнинг прокуратура органларига йўллаган мурожаатларини кузатиш имконини берувчи махсус “Прокуратурага мурожаат платформа”сини жорий этиш зарурлиги асосланган;

прокурор секторларига жисмоний ва юридик шахсларнинг йўллаган мурожаатларини кўриб чиқишнинг алоҳида тартиби мавжуд бўлиши зарурати асосланган ҳамда унинг концепцияси ишлаб чиқилган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги. Диссертация тадқиқотининг ҳар бир боби якунида келтирилган хулосалар, шунингдек диссертация ишининг хулосасида ўз аксини топган умумназарий тўхтамлар (қоидалар), қонун ҳужжатларини такомиллаштириш ва ҳуқуқни қўллаш амалиётини ривожлантириш бўйича ишлаб чиқилган таклифлар суд ҳокимияти, прокурор назорати, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятини ташкил этиш ҳамда адвокатура фанида мавжуд бўлган назарий қарашларга, ушбу соҳадаги халқаро ҳужжатлар, хорижий мамлакатлар қонунчилиги, миллий қонунчилилик нормаларига, шунингдек ҳуқуқни қўллаш амалиётига, шу билан бирга, ижтимоий сўров натижаларига асосланганлиги (100 нафар туман (шаҳар) ва уларга тенглаштирилган прокурорлар ҳамда 500 нафар фуқаролар (шу жумладан, 80 нафар тадбиркорлар)нинг фикрини ўрганиш мақсадида сўровнома-анкета тарқатилди) тадқиқот ишидаги ахборот базасининг ишончлилиги расмий нашрларда эълон қилинган статистик маълумотлардан, шунингдек монографик тадқиқотларда текширилган ва нашр этилган адабиётлардан фойдаланилганлиги билан белгиланади. Бундан ташқари, тадқиқот ишида Ўзбекистон Республикаси прокуратура органлари томонидан жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисидаги қонунчилик ижроси устидан 2019-2021 йилларда ўтказилган 100 та текшириш ва таҳлил материаллари, уларда қўлланилган 200 та прокурор назорати ҳужжатлари ҳамда 300 дан ортиқ жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини ўрганиш натижаларидан фойдаланилган.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижасида ишлаб чиқилган илмий хулосалар ҳамда таклифлардан Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги ва “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Давлат органларида, давлат муассасаларида ва давлат иштирокидаги ташкилотларда жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш тартиби тўғрисида”ги Намунавий низом, Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг 2020 йил 23 апрелида қабул қилинган “Прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг

мурожаатларини электрон қабул қилиш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 221-сонли буйруғини ишлаб чиқишда фойдаланилган.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти унда илгари сурилган илмий хулоса, таклиф ва тавсиялардан Ўзбекистон Республикаси прокуратура органларининг фаолиятини ташкил этишда, шунингдек, Бош прокуратура Академияси тингловчилари, Тошкент давлат юридик университети, юридик факультетлар талабалари учун турли ўқув ва методик қўлланмалар тайёрлашда, олий таълим муассасалари ҳамда юридик техникумларда “Конституциявий ҳуқуқ”, “Прокурор назорати”, “Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар” модулларининг маъруза ва семинарларини ўтишда, илмий тадқиқотлар олиб боришда фойдаланиш мумкинлиги билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Тадқиқот иши бўйича олинган илмий натижалардан қуйидагиларда фойдаланилган:

Ота-она қаровисиз қолган болаларнинг давлат органларига бевосита қилган мурожаатларини тўлиқ кўриб чиқиш кафолатланиши ва бола тўлиқ муомала лаёқатига эга эмаслиги сабаблари билан бундай мурожатлари кўриб чиқилмаслигига йўл қўйилмаслиги тўғрисидаги таклиф Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 20 декабрдаги “Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг айрим қарорларига қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги 1022-сон Қарори 3-бандида ўз ифодасини топган (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Юридик таъминлаш бошқармасининг 2021 йил 6 майдаги 12/21-31-сон маълумотномаси). Ушбу таклифнинг қабул қилиниши жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларига оид қонунлар ижроси устидан прокурор назорати фаолиятида ота-она қаровисиз қолган ҳамда тўлиқ муомала лаёқатига эга бўлмаган вояга етмаган шахсларнинг мурожаат ҳуқуқларининг бузилишига олиб келадиган ҳолатларнинг олди олинishiга хизмат қилган.

Коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ахборотни хабар қилувчи шахслар ва уларнинг яқин қариндошлари давлат ҳимоясида бўлиши, Коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ахборотни хабар қилувчи шахсларнинг ва уларнинг яқин қариндошларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар тўғрисида хабар қилганлиги сабабли тажовуз қилишга, шунингдек иш берувчи томонидан уларнинг меҳнатга оид ҳуқуқлари бузилишига йўл қўйилмаслиги ҳамда бу қонунга кўра жавобгарликка сабаб бўлиши тўғрисидаги таклиф Ўзбекистон Республикасининг 2021 йил 18 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизими такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги ЎРҚ-729-сон Қонунининг 28-моддаси 1 ва 4-қисмларини шакллантиришда фойдаланилган. (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг Суд-ҳуқуқ ва коррупцияга қарши курашиш қўмитасининг 2021 йил 30 ноябрдаги 41-сонли далолатномаси). Ушбу таклифнинг қабул қилиниши коррупцияга қарши курашиш фаолиятида бу тўғрисида хабар қилувчи шахслар ва улар оила аъзоларининг ҳуқуқ ҳамда

эркинликлари давлат томонидан ҳимоя қилинишини кафолатланишига хизмат қилган.

Амалдаги Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси 144-моддаси биринчи қисми диспозициясига ўзгартириш киритиш тўғрисидаги таклиф Жиноят кодекси янги таҳрирдаги лойиҳасининг 179-моддасида “жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бошқача тарзда бузиш жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқларига, эркинликларига ёки қонун билан қўриқланадиган манфаатларига ёхуд жамият ва давлат манфаатларига анча миқдорда зарар етказилишига сабаб бўлса” шаклида ўз ифодасини топган (Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг 2021 йил 19 мартдаги 27/2-81-21-сон далолатномаси). Ушбу таклифнинг қабул қилиниши жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларга оид қонунлар ижроси устидан прокурор назоратини ўтказишда содир этилган қонунбузилиши ҳолатларининг аниқ миқдорини белгилашга хизмат қилган.

Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг Мурожаатларни телефон орқали қабул қилиш марказида Бош прокуратура раҳбариятининг кўрсатмасига асосан тезкор ходимларнинг ҳам жалб қилиниши, зарур ҳолларда қўшимча “ишонч телефон” рақамлари жорий этилиши мумкинлиги ҳамда операторлар мурожаатлар ҳақидаги маълумотларнинг ҳаққоний ва тўлиқ қайд этилишига шахсан масбул ҳисобланиши тўғрисидаги таклиф Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг 2020 йил 23 апрелида қабул қилинган “Прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини электрон қабул қилиш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 221-сонли буйруғи 5-банди 1-хатбошиси, 11-банди 2-хатбошиси ва 15-бандида ўз ифодасини топган. (Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг 2021 йил 15 апрелдаги 30/8-21-1067-сон маълумотномаси). Ушбу таклифларнинг қабул қилиниши Бош прокуратуранинг “ишонч телефони”га йўлланаётган мурожаатларга бўлган эътиборни сифат жиҳатдан яхшиланишига ва бу борадаги ишларни тўғри ташкил қилинишига хизмат қилган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Диссертациянинг асосий мазмуни ва илмий натижалари 4 та илмий анжуманда, жумладан, 2 та халқаро ва 2 та республика миқёсида ўтказилган илмий-амалий конференция, давра суҳбатлари ва семинарларда синовдан ўтказилган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилинганлиги. Диссертация мавзуси бўйича жами 23 та илмий иш, жумладан диссертацияларнинг асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий журналларда 14 та (9 та республика ва 5 та хорижий) ва конференция тўпламларида 9 та илмий мақола ва тезислар чоп этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация кириш, саккизта параграфни ўз ичига олган 3 та боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан иборат. Диссертациянинг умумий ҳажми 148 бетни ташкил этади.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Диссертация ишининг **кириш (диссертация аннотацияси)** қисмида тадқиқот мавзусининг долзарблик даражаси ва зарурати, тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига мослиги, тадқиқ этилаётган муаммонинг ўрганилганлик даражаси, диссертация мавзусининг диссертация бажарилаётган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари билан боғлиқлиги, тадқиқотнинг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, усуллари, илмий янгилиги ва амалий натижаси, тадқиқот натижаларининг ишончлилиги ҳамда уларнинг илмий ва амалий аҳамияти, жорий қилинганлиги, апробацияси, натижаларининг эълон қилинганлиги, диссертациянинг ҳажми ва тузилиши ёритилган.

Диссертациянинг **“Ўзбекистон ҳудудида мурожаатларнинг қонуний ҳал этилиши устидан назорат институтининг шаклланиши ва тарихий ривожланиши”** деб номланган биринчи бобида Ўзбекистон ҳудудида фуқаролар мурожаатларининг қонуний ҳал этилиши устидан назоратнинг шаклланиши ва ривожланиш генезиси, Туркистон ўлкаси ва собиқ Иттифок вақтида Ўзбекистон прокуратурасида мурожаатлар билан ишлашнинг ўзига хос жиҳатлари, шунингдек Ўзбекистон мустақилликка эришгач жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаат қилишларига бўлган ҳуқуқларини прокуратура органлари томонидан ҳимоя қилинишининг такомиллашуви ҳамда янги Ўзбекистон даврида мурожаатлар билан ишлаш соҳасининг тизими тадқиқ этилган.

Муаллиф томонидан М.Махбубов ва О.Мадалиев каби олимларнинг фикрлари таҳлили асосида XIX асрнинг иккинчи ярмига қадар Ўзбекистон давлатчилиги тарихида прокуратура органи ёки прокурор лавозими жорий этилмаган бўлса-да, мамлакагтимиз ҳудудида шариат нормаларининг бажарилишини назорат қилувчи махсус лавозим (мухтасиб) жорий этилганлигини ва ушбу шахслар амалда ҳозирги прокуратура органларининг вазифаларини бажарганлигини асослашга ҳаракат қилади.

Тадқиқот ишида мухтасиб институтига оид манбаларни ретроспектив таҳлил қилиши натижасида (И.Б.Бўриев, Г.Р.Маликова, Моҳд Малек Шах, А.А.Ислаҳи, Д.Готтерер, К.Раджабов, Б.Кандов, М.Н.Сокит) VII асрдаёқ пайғамбаримиз Муҳаммад (с.а.в.) томонидан Мадина шаҳридаги бозорларда назоратни олиб бориш билан шуғулланиш мақсадида, кейинроқ ҳалифа Умар (р.а.) даврида инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилиш, мулкӣ, оила ва никоҳга оид муносабатларни тартибга солувчи ҳамда фуқароларнинг шикоятларини қабул қилиш ҳамда низоларни ҳал қилиниши устидан назоратни шариат нормаларига мувофиқ амалга ошириш мақсадида бугунги кунга қиёслаганда прокурор бажарадиган вазифа ва функцияларни ўзида мужассамлаштирган мухтасиб лавозими жорий этилганлигини кўрсатиб берган.

Диссертант мухтасиб институтининг ривожланиш формациясида Ўзбекистон ҳудудида кучли марказлашган давлат куришга муваффақ бўлган Сомонийлар, Ғазнавийлар ва Хоразмшоҳлар сулолалари даврига алоҳида

эътибор қаратган. Хусусан, муаллиф Сомонийлар ва Ғазнавийлар даврида мухтасибнинг ваколатлари кенгайиб, ушбу лавозимни эгаллаш талаблари кучайган, Хоразмшоҳлар ҳукмронлиги даврида мухтасибларга “имом”лик даражаси берилганлигини таъкидлайди.

Тадқиқотчи Темурийлар салтанати, Бухоро амирлиги, Хива ва Қўқон хонликларида ҳам фуқароларнинг мурожаатларига тааллуқли масалаларни қиёсий-ҳуқуқий таҳлил усули орқали ёритиб берган. Жумладан, “Темур тузуклари”да сипоҳ, раият ва арз-дод қилиб келувчиларнинг аҳволини, мамлакатнинг обод-ҳароблигини, муҳим ишлардан қайси бири битган-битмаганлиги тўғрисида Соҳибқирон Амир Темурни хабардор қилиб турувчи “арзбеги” лавозими жорий этилганлиги, вакиллар орқали мурожаат қилиш институти биринчи бор Бухоро амирлигида пайдо бўлганлиги, Хива ва Қўқон хонликларида ҳарбий ишларда қонун устуворлигини таъминлаш ва бу соҳада ҳуқуқий масалаларни шариат қонунлари асосида ҳал этиш билан раислар (бу даврларда айрим хонликларда мухтасиблар раис деб номланган) шуғулланганлиги таҳлил этилган.

Диссертант прокуратура органларининг ташкил этилиши ва унда мурожаатларга оид қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан назорат институтининг тарихий асосларидан келиб чиқиб, унинг ривожланиб боришини шартли равишда беш босқичга ажратади. Унинг фикрича, биринчи босқич – 1887 йилдан 1917 йил октябрь Чор Россиясида давлат тўнтаришигача бўлган вақт, иккинчи босқич – прокуратура органларининг 1918-1936 йилларда Адлия Халқ Комиссариати тизимидаги фаолияти, учинчи босқич – Адлия Халқ Комиссариатидан мустақил марказлашган тизим сифатида ажралиб чиққан даврдан Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришгунигача қадар бўлган вақт, яъни, 1936-1991 йиллар, тўртинчи босқич – Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги эълон қилинган пайдан бошланиб, 2016 йилгача бўлган давр, бешинчи босқич – 2017 йилдан бошланиб, янги Ўзбекистон прокуратурасининг ҳозирги кунгача бўлган даврни қамраб олади.

Биринчи босқичда, Туркистон ўлкасида прокуратура институти ташкил этилган вақтдан 1917 йилнинг октябригача бўлган муддатда ҳуқуқий муносабатлар соҳасида прокуратура фаолиятини ва ундаги мурожаатлар институти тартибга солувчи ягона норматив-ҳуқуқий ҳужжат мавжуд бўлмаган. Ушбу босқич, Туркистонда прокурор лавозимига, асосан рус миллати вакиллари тайинланганлиги маҳаллий аҳолининг урф-одатлари, анъаналари, уларнинг тили, маданиятидан беҳабар бўлганлиги, фуқароларнинг мурожаатлари, шикоятларини жавобсиз қолдириши, шариат қонунларини инкор этишлари қисман бўлса-да, прокуратура институти ривожланиши учун тўсиқ бўлганлиги билан характерланади.

Иккинчи босқич Туркистон АССРда фуқароларнинг мурожаатларига оид дастлабки қоидалар норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда ўз аксини топганлиги билан муҳим аҳамият касб этиши, ушбу ҳуқуқий нормалар Советларнинг

VI Бутунроссия Фавкулудда съездида “Қонунларга аниқ риоя қилиш тўғрисида”ги Қарори (1918) билан жорий этилганлиги келтириб ўтилган.

Учинчи босқичда прокуратура органларининг мустақил марказлашган тизимга айланганлиги ёритилган. СССР Олий Советининг “Фуқароларнинг ариза, таклиф ва шикоятларини кўриб чиқиш тўғрисида”ги қарори (1968)да биринчи бор мурожаатларнинг уч турга бўлиниши (ариза, таклиф ва шикоят) ҳамда “давлат органларига мурожаат” тушунчасига илк бор норматив ҳужжатда таъриф берилган.

Тўртинчи босқичда Ўзбекистон мустақилликка эришган вақтдан 2016 йилгача бўлган даврда прокуратура органлари томонидан жисмоний ва юридик шахсларнинг Конституцияда сиёсий ҳуқуқларидан бири сифатида белгиланган мурожаат қилиш ҳуқуқларини тўлиқ рўёбга чиқарилишининг янги ҳуқуқий асослари яратилганлиги қайд этилган.

Бу босқичнинг ушбу соҳага оид ҳуқуқий негизини ташкил қилувчи қонун ҳужжатлари сифатида 1992 йилда қабул қилинган “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни ва мамлакатни янада демократлаштириш, бошқарувни модернизация қилиш, суд-ҳуқуқ соҳасини либераллаштириш мақсадида 2001 йилда “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуннинг янги таҳрирда қабул қилиниши, ушбу Қонунда фуқароларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш процедурасини янада муфассал тартибга солишга, мурожаатларни кўриб чиқишда давлат органларининг аниқ вазифаларини ва уларнинг жавобгарлик доирасини аниқлаштиришга ҳамда мурожаат қилиш ҳуқуқининг кафолатларини кучайтиришга қаратилганлиги кўриб ўтилган.

Бешинчи босқичда (2016 йилдан ҳозирги кунгача бўлган давр) мамлакатда жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлашга давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири сифатида юксак эътибор берилганлиги, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Халқ қабулхонаси ва Виртуал қабулхонаси ташкил этилганлиги, барча даражадаги давлат органлари фаолиятида «Халқ давлат идораларига эмас, давлат идоралари халқимизга хизмат қилиши керак» деган тамойилни амалда қарор топтириш, шунингдек жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлашнинг сифат жиҳатидан янги поғонага кўтариш мақсадида Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонуни янги таҳрирда ишлаб чиқилганлиги келтириб ўтилган.

Тадқиқот натижалари бўйича Бош прокуратура ҳамда Мурожаатларни телефон орқали қабул қилиш Марказига йўлланган мурожаатларни кўриб чиқишиш жараёнини махсус “Прокуратурага мурожаат платформаси”ни яратиш орқали кузатиш ва танишиш мумкинлиги тўғрисидаги таклиф хорижий давлатлар (Сингапур, Латвия, Эстония, Беларусь, Россия Федерацияси, Қозоғистон) тажрибасини ўрганган ҳолда илгари сурилган.

Бунинг аҳамияти шундаки, биринчидан, 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг “Тараққиёт стратегияси” 11-мақсадида мустаҳкамланган “Халқ билан очиқ мулоқотнинг механизмларини янада такомиллаштириш” давлат сиёсатининг энг устувор вазифаларидан бири

бўлган очиклик ва шаффофлик таъминланишига эришилади ҳамда иккинчидан, Бош прокуратуранинг “ишонч телефон”ларига йўлланган мурожаатлар электрон мурожаатларга тенглаштирилганлиги ҳисобга олинса, электрон мурожаатлар билан ишлаш бўйича иш сифатининг ошишига хизмат қилади.

Диссертант томонидан 2019-2021 йилларда Бош прокуратуранинг мурожаатларни телефон орқали қабул қилиш Марказига йўлланган мурожаатларни таҳлил қилиш асосида мурожаатлар билан ишлаш фаолиятини самарали ташкил қилиш учун қуйидагиларга эътибор бериш тавсия этилди:

- мурожаатларни кўриб чиқилиши ва қонуний ҳал этилишини таҳлил қилиш орқали мурожаатлар салмоғи ортиб бораётган ҳудудлар ҳамда мазкур ҳудудлардаги “энг оғриқли” масалалар бўйича зарур чора-тадбирларни кўриш;

- Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида сўзлаган нутқидан келиб чиққан ҳолда фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари бузилишига имкон берувчи ҳолатларнинг асл сабаб ва шароитларини аниқлаб, уларни бутунлай бартараф этиш чоралари кўриш, яъни, оқибатлар билан эмас, сабаблар билан курашиш;

- мамлакатда амалга оширилаётган ислоҳотларни, Ўзбекистон Республикаси Президенти фармон ва қарорларининг мазмун-моҳияти ва аҳамиятини кенг жамоатчиликка етказиш, юз бераётган воқеалар ҳақида аҳолини ўз вақтида ҳаққоний хабардор қилишни ташкил этиш.

Тадқиқотчи бугунги кунда мамлакатда коррупцияга қарши мурасиз курашиш бўйича прокуратура органлари томонидан муайян ишлар амалга ошириб келинаётганлигига эътибор қаратган.

Хусусан, прокуратура органи ходими фаолиятида коррупция билан боғлиқ хатти-ҳаракат кузатилган тақдирда жисмоний ва юридик шахслар зудлик билан Бош прокуратура Шахсий хавфсизлик бошқармасининг “Ишонч телефони”га бевосита мурожаат қилишлари мумкинлиги жорий этилганлиги ижобий баҳоланган. Шу билан бирга, мазкур “Ишонч телефони”га йўлланадиган мурожаатлар муҳим аҳамият касб этишини инобатга олиб, ушбу мурожаатлар билан ишлаш алоҳида Регламент асосида тартибга солиниши кераклиги тўғрисида таклиф илгари сурилган.

Диссертациянинг иккинчи боби **“Прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш ва унга оид қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини амалга ошириш механизмлари”** деб номланиб, уч параграфни ўз ичига олади.

Ушбу бобда жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларига оид қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назорати предмети, мақсади ва фаолият принципларининг мазмун-моҳияти очиб берилган, мазкур соҳадаги қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этиш фаолияти ҳамда прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлашнинг ўрни ва аҳамияти илмий-амалий жиҳатдан таҳлил қилинган.

Жумладан, муаллиф тадқиқот иши доирасида олимларнинг (О.Файзиёв, С.Юлдашов, В.Маклаков) илмий ишлари таҳлили натижасида Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси 35-моддасида мустаҳкамланган шахсларнинг сиёсий ҳуқуқларидан бири ҳисобланган мурожаат қилиш ҳуқуқи ва прокурор назорати конституциявий-ҳуқуқий тизимнинг бир элементи бўлиб, институт сифатида баҳоланиши тўғрисидаги фикрга келган.

Тадқиқотчи жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларга оид қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан назорат предметини таҳлил қилишда олимларнинг (З.С.Ибрагимов, П.Беляков, А.Берензон, Л.Магразде, О.Литягина) турлича ёндашувларини таҳлил этиб, ушбу соҳада назорат предмети жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаат қилиш ҳуқуқларига доир халқаро ҳужжатлар, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 35-моддасида мустаҳкамланган нормалар, мурожаатларга доир қонун ва қонуности ҳужжатлари, давлат идоралари мансабдор шахслари ҳамда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан мурожаат қилиш ҳуқуқига оид қабул қилинган қарорлари бўлиб ҳисобланиши тўғрисида хулосага келган.

Тадқиқот иши доирасида муаллиф томонидан миллий қонунчилик ва олимларнинг (В.Ф.Крюков, О.Капинус, Д.Р.Паштов, Д.Григорьев, П.А.Беляков) илмий ишлари таҳлил қилиниши натижасида прокуратура органлари томонидан жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларига оид қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан назоратнинг мақсади Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни 2-моддасида мустаҳкамланган прокуратура органларининг асосий вазифаларидан келиб чиқиб, мурожаатлар бўйича қонун устуворлиги ва мустаҳкамлигини ҳамда жамият ва давлатнинг қонуний ҳимояланган манфаатлари ҳимоясини таъминлаш; жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлар соҳасидаги ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш; жисмоний ва юридик шахсларнинг бузилган ҳуқуқ ҳамда эркинликларини тиклаш; жисмоний ва юридик шахсларга уларнинг мурожаат қилиш билан боғлиқ ҳуқуқлари бузилиши оқибатида етказилган моддий зарар ва компенсация тўловини ундиришдан иборат эканлиги қайд этилган.

Муаллиф прокурор назорати назариясида мавжуд ғоя ва қарашларни таҳлил қилиш натижасида (Б.Пўлатов, Ф.Рахимов, О.Капинус, П.Беляков, Б.Ястребов) прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш ҳамда бу соҳага оид қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини амалга ошириш жараёнидаги принципларни шартли равишда умумий (Ўзбекистон Республикаси “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуннинг 5-моддасида мустаҳкамланган принциплар), махсус (Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонуннинг 4-моддасида белгиланган принциплар), прокуратура органлари фаолиятининг асосий йўналишларига оид принциплар, процессуал (фуқаролик, жиноий, маъмурий ва иқтисодий судларда прокурор ваколатини таъминлашда қўлланиладиган

принциплар), ички-идоравий (Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш фаолиятига оид буйруқларида белгиланган принциплар) каби бешта гуруҳга бўлиб ўрганиш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблайди.

Диссертант юридик адабиётларда (Б.Х.Пўлатов, З.С.Ибрагимов, А.Худойбергандов, Ю.Винокуров, А.Ендольцева, О.Химичева, О.Капинус, П.Беляков) прокурор назоратига оид турлича қарашларни таҳлил этиш натижасида прокуратура органлари томонидан жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларига оид қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан назоратни амалга оширишда текширишга тайёргарлик кўриш, текширишлар давомида зарур маълумотларга эга бўлиш, бу борада ишларни ташкиллаштириш ҳамда назорат тадбирларини олиб бориш масалаларига тўхталиб ўтган.

Муаллиф юридик адабиётларни (О.Р.Файзиев, А.М.Нагимова, А.А.Дугарова, Е.Д.Варфоломеева) ўрганиш натижалари бўйича давлат органларининг, ташкилотларнинг раҳбарлари ёки ваколат берилган бошқа мансабдор шахслари ўз тузилмавий бўлинмалари томонидан мурожаатларнинг кўриб чиқилиши устидан доимий мониторинг ва назоратни амалга оширишлари, уларнинг тўлиқ, холисона ва ўз вақтида кўриб чиқилишини таъминлаш чораларини белгилаш орқали ҳар бир давлат органида ишлаётган ходимлар фаолиятини баҳолаш мезонлари КРІ (Key Performance Indicator)ни ишлаб чиқиш ва унда “жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш фаолиятини баҳолаш” бўйича алоҳида индикаторни киритиш, шунингдек, баҳолаш натижалари бўйича ижобий рейтингга эришган ходимларни рағбатлантириш, уларда мотивацияни ошириш тизими назарий-ҳуқуқий жиҳатдан асослантирилган.

Диссертант фикрича, прокурор назоратига оид илмий ишларни (Т.Умаров, А.Акобиров, Д.Григорьев) таҳлил қилиш натижасида, жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисидаги қонунчилик ижросини давлат органларида ўтказиладиган текширишларда, назорат тадбирларининг сифатли, тўлақонли ва ҳар томонлама ўтказилишини ҳамда натижадорлигини таъминлаш, назорат объектларида қонунийлик аҳволига тўғри баҳо бериш, мавжуд тизимли муаммоларга аниқлик киритиш, бу борадаги ишларни тўғри ташкиллаштириш, прокуратура органларида ишлаётган ёш мутахассислар учун мазкур йўналишдаги ишларни амалга оширишнинг усул ва услублари, тактика ва методикасини ўзида мужассамлаган “Услубий кўрсатмалар”ни ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ бўлиб ҳисобланади.

Тадқиқотчи томонидан диссертация ишининг янада мукамал ва амалий бўлишини таъминлаш мақсадида 2020-2022 йилларда Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академиясининг малака ошириш ҳамда раҳбар кадрларни тайёрлаш курсларида таҳсил олган прокуратура органларининг қуйи тизими ҳисобланган туман (шаҳар) ва уларга тенглаштирилган, ихтисослаштирилган прокуратуралар прокурорлари билан анкета сўровномалар ўтказилган. Сўровномада иштирок этган 100 нафар

туман (шаҳар) прокурорлари томонидан билдирилган фикрлар тўпланган, таҳлил қилинган ва умумлаштирилган ҳамда хорижий мамлакатлар (Арманистон, Қозоғистон, Беларусь, Қирғизистон) тажрибаси асосида прокуратура органлари тизимида жисмоний шахслар ва юридик шахсларнинг вакиллари қбул қилиш фаолиятини такомиллаштириш мақсадида Бош прокурорнинг қбулга оид алоҳида буйруғини қбул қилиш таклиф этилган ва унинг лойиҳаси ишлаб чиқилган.

Тадқиқотчи прокуратура органлари тизимида қуйи бўғин ҳисобланган туман-шаҳар прокуратураларида жисмоний шахс ва юридик шахсларнинг вакиллари “онлайн қбул” қилиш тартибини жорий этиш хорижий давлатлар (Германия, Буюк Британия, Австралия, Россия Федерацияси, Америка Қўшма Штатлари, Эстония, Туркия) қонунчилиги таҳлили, ўтказилган ижтимоий сўров натижалари асносида мақсадга мувофиқ эканлиги тўғрисида хулосага келган.

Диссертант прокурорлар секторларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш алоҳида ўринга эга бўлиб, унинг ушбу органга юклатилган устувор вазифалардан ҳисобланишини таҳлил қилган. Шу ўринда, прокурорлар секторларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлашни тартибга солувчи алоҳида ҳужжат ишлаб чиқилиши мақсадга мувофиқ эканлиги тўғрисида хулосага келган.

Тадқиқотчи томонидан олимларнинг (Ш.Уразаев, Ф.Х.Рахимов, А.Акобиров) илмий қарашлари ва 500 нафар респондент ўртасида ижтимоий тармоқлар орқали ўтказилган сўровнома натижаларини таҳлил қилиш ҳамда хорижий давлатлар (Россия Федерацияси, Украина, Қозоғистон, Беларусь) тажрибаси асосида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларига бўлган эътиборни ошириш, уларни қонуний муддатларда ҳал қилиш чораларини кўриш, бу соҳадаги давлат органлари ва мансабдор шахслар томонидан қонунбузилиши ҳолатларига йўл қўйишларини ва прокурор назорати ҳужжатларини қўллашни камайтириш, ишларни аниқ механизмлар асосида тўғри ва самарали ташкил этилишини таъминлашнинг самарали усулларидан бири сифатида Ўзбекистон Республикасининг “Маъмурий жавобгарлик тўғрисида”ги кодекси 43-моддасига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш бўйича таклиф берилган.

Диссертация ишида жисмоний ва юридик шахслар томонидан давлат органларига йўлланган мурожаатларни кўриб чиқиш натижалари бўйича “шаблон” ёки мазмунсиз жавоблар беришнинг олдини олиш мақсадида Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонуни 3-моддасида белгиланган асосий тушунчалар қаторига “мурожаатга жавоб” тушунчасини киритиш зарурлиги таклиф этилган.

Тадқиқот ишининг учинчи боби **“Прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлашнинг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш истиқболлари”** деб номланиб,

мазкур бобда илғор ривожланган давлатлар, жумладан, Франция, АҚШ, Германия, Жанубий Корея, Латвия, Испания, Швейцария, Хитой ҳамда бир қатор МДХ давлатлари прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари институтига оид қонунчилик нормаларининг ўзига хос жиҳатлари қиёсий-ҳуқуқий жиҳатдан таҳлил этилган.

Муаллифнинг назарича, юридик адабиётларда олимлар (З.С.Ибрагимов, О.Тошев, А.Алламуратов, Д.Хамдамова) томонидан билдирилган фикр-мулоҳазаларни таҳлил қилиш орқали хорижий мамлакатлар прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш фаолиятининг норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган нормаларини таҳлил қилиш ҳамда ушбу давлатларнинг ўзига хос хусусиятларини миллий қонунчиликка имплементация қилиш масалаларини ёритишда, ушбу давлатларнинг ҳуқуқий тизими, аҳолининг ҳуқуқий саводхонлик даражаси, урф-одат ва анъаналарнинг бир-бирига ўхшашлиги, давлатнинг бошқарилиш механизми кабиларни инобатга олиш мақсад мувофиқ ҳисобланади.

Диссертант қайд этишича, “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонунда мурожаатларни кўриб чиқишга оид принциплар мустаҳкамланган бўлса-да, уларни хорижий давлатлар (Германия, Қозоғистон, Тожикистон) тажрибаси асосида тўлдириш зарурати мавжуд. Шу сабабли, Қонунни “жисмоний ва юридик шахсларнинг тенглиги”, “мурожаатлар бўйича вазифаларни бажариш учун шахсий жавобгарлик”, “мурожаатларни кўриб чиқишда ҳисобдорлик”, “адолатлилик”, “инсонийлик” каби принциплар билан тўлдириш таклиф этилган.

Диссертация ишида прокуратура органларида электрон мурожаатлар билан ишлаш, бу борада амалиётда юзага келаётган муаммолар ва мунозарали ҳолатлар алоҳида ўрганилган. Хусусан, прокуратура органлари тизимида вилоятлар ва уларга тенглаштирилган ҳамда Тошкент шаҳар прокуратуралари интернет глобал тармоғида ўз расмий веб сайтларига эга бўлишлари керак деган таклиф фуқаролар ўртасида ижтимоий тармоқлар орқали ўтказилган сўровнома натижалари (*прокуратура органларида электрон мурожаатлар билан ишлашни такомиллаштириши қандай усуллар орқали амалга оширилиши мақсадга мувофиқ эканлиги тўғрисидаги саволга респондентларнинг деярли ярми (41 фоизи) ушбу таклифни маъқуллаган*) ҳамда хорижий давлатлар қонунчилигини таҳлил этиш асосида (Бирлашган Араб Амирликлари, Россия Федерацияси, Беларусь, Латвия, Украина, Қозоғистон) асослаб берилган.

Муаллиф томонидан жамоавий мурожаатлар институтига оид олимларнинг (А.Савоскин, М.В.Скрябина) илмий-назарий қарашлари таҳлил қилиниб, “жамоавий мурожаатлар” тушунчасига муаллифлик таърифи берилган. Шунингдек, жамоавий мурожаатларнинг ҳуқуқий табиати жисмоний ва юридик шахсларнинг индивидуал мурожаатларидан фарқ қилишини ҳисобга олган ҳолда, “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонунда бундай мурожаатлар билан ишлаш тартибини назарда тутувчи “Жисмоний ва юридик шахсларнинг жамоавий

мурожаатларини кўриб чиқиш тартиби” деб номланган янги 24²-модда ишлаб чиқилиши мақсадга мувофиқ ҳисобланиши қайд этилган.

Тадқиқотчи томонидан хорижий давлатлар тажрибаси таҳлил қилиниб (Хитой, Россия Федерацияси, Польша, Қозоғистон, Украина), аҳоли мурожаатлари билан ишлаш тизими самарадорлигини ошириш мақсадида мурожаатларни кўриб, ҳал қилиш натижалари ҳақидаги маълумотларни ўзида жамлаган ҳамда давлат органлари, ташкилот ва муассасалари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига мурожаат йўллаш мумкин бўлган “Е-murojaat” номли мобиль иловани ишлаб чиқиш зарурлиги қайд этилган.

ХУЛОСА

“Прокуратура органларида мурожаатлар билан ишлаш институтини такомиллаштириш масалалари” мавзусидаги диссертация доирасида олиб борилган тадқиқот ишлари натижасида назарий ва илмий-амалий аҳамиятга эга бўлган қуйидаги хулосаларга келинди:

I. Илмий-назарий таклиф ва хулосалар

1. Ўзбек давлатчилиги тарихида прокуратура институти пайдо бўлгунига қадар ушбу ҳудудда шариат нормаларига амал қилиниши, фуқароларнинг мурожаатларини қабул қилиш, уларни кўриб чиқиш, мурожаатларнинг ҳал қилиниши, ҳарбий ишларда қонун устуворлигини таъминлаш ва бу соҳада ҳуқуқий масалаларни шариат қонунлари асосида ҳал этиш устидан назорат муҳтасиблар томонидан амалга оширилганлиги илмий-тарихий жиҳатдан асослантириб берилди.

2. Ўзбекистонда прокуратура органларининг ташкил этилиши ва унда мурожаатларга оид қонунлар ижроси устидан назорат институтининг ривожланиши беш босқичга (1887 йилдан 1917 йил октябрь Чор Россиясида давлат тўнтаришигача бўлган вақт, иккинчи босқич прокуратура органларининг 1918-1936 йилларда Адлия Халқ Комиссариати тизимидаги фаолияти, учинчи босқич Адлия Халқ Комиссариатидан мустақил марказлашган тизим сифатида ажралиб чиққан даврдан Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришгунига қадар бўлган вақт, яъни, 1936-1991 йиллар, тўртинчи босқич Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги эълон қилинган пайтдан 2016 йилгача бўлган давр, бешинчи босқич 2017 йилдан бошланиб, янги Ўзбекистон прокуратурасининг ҳозирги кунгача бўлган даври) бўлиб ўрганиш мақсад мувофиқ эканлиги тўғрисида хулосага келинди.

3. Ариза, таклиф ва шикоят мурожаат турлари ҳисобланиши ҳамда “давлат органларига мурожаат” тушунчасига ҳуқуқий таъриф биринчи бор 1968 йилнинг 12 апрелида СССР Олий Советининг “Фуқароларнинг ариза, таклиф ва шикоятларини кўриб чиқиш тўғрисида”ги Қарорида акс этганлиги асослаб берилди.

4. Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларга оид қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг предмети бўлиб, жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаат ҳуқуқларига оид халқаро ҳужжатлар, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 35-моддасида мустаҳкамланган қоидалар, бу соҳадаги қонун ва қонуности ҳужжатлари, давлат идоралари мансабдор шахслари ҳамда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан мурожаат ҳуқуқига оид қабул қилинган қарорлар ҳисобланиши илмий-амалий жиҳатдан асослаб берилди.

5. Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш борасидаги ишларни ташкил этиш ҳамда бу соҳада қонунчилик ҳужжатларига риоя этилиши устидан прокурор назоратини амалга оширишдаги принципларни умумий, махсус, прокуратура органлари фаолиятининг асосий йўналишларига оид принциплар, процессуал, ички-идоравий каби бешта гуруҳдан иборат эканлиги тўғрисида илмий-назарий тўхтамга келинди.

II. Қонунчиликни такомиллаштиришга оид таклифлар

1. Тадқиқот ишида прокуратура органларида кўп йиллик меҳнат тажрибасига эга амалиёт ходимлари, ҳуқуқшунос олимларнинг ғоя ва қарашлари ҳамда хорижий давлатлар (Беларусь, Қозоғистон, Арманистон, Қирғизистон)нинг қонунчилиги таҳлил этилиб, прокуратура органларида жисмоний шахслар ва юридик шахсларнинг вакиллари қабули бўйича ишларни самарали ташкиллаштириш ва қабулга доир фаолиятни такомиллаштириш мақсадида Бош прокурорнинг “Жисмоний шахслар ва юридик шахсларнинг вакиллари қабулини самарали ташкил этиш тўғрисида” алоҳида буйруғини қабул қилиш мақсадга мувофиқ эканлиги асослаб берилди.

2. Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни 7-моддаси қуйидаги таҳрирда баён этилиши таклиф қилинади:

7-модда. Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш.

Прокуратура органлари жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини кўриб чиқадилар, уларнинг бузилган ҳуқуқларини тиклаш ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш чора-тадбирларини кўрадилар.

Прокурор жисмоний ва юридик шахсларнинг вакилларини шахсан қабул қилади, сайёр ва оммавий қабуллар ўтказади, шу жумладан видеоконференцалоқа воситасида қабулни амалга оширади.

Прокурор ўзига тушган таклиф, ариза ва шикоятларни текшириш вазифасини зарур ҳолларда тегишли давлат бошқаруви, назорат ва текшириш органларига, корхона, муассаса ва ташкилотларнинг мансабдор шахсларига топшириш ҳамда улардан текширишга тааллуқли барча материаллар билан бирга текшириш натижаларига доир ёзма ахборот беришларини талаб этиш ҳуқуқига эга.

Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш натижалари ҳақида прокурор мурожаат қилувчига ёзма ёки электрон шаклда

хабар беради. Мурожаат қилувчи прокурорнинг жавоби устидан юқори турувчи прокурорга шикоят қилиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори томонидан жисмоний ва юридик шахснинг мурожаати юзасидан якуний жавоб хати берилганидан кейин прокуратура органларида улар бўйича иш юритиш тугатилади, янги очилган ҳолатлар бундан мустасно”.

3. Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонуни 3-моддасида белгиланган асосий тушунчалар қаторига “мурожаатга жавоб” тушунчасини қуйидагича кўринишда киритиш таклиф этилади:

“Мурожаатга жавоб – жисмоний ва юридик шахслар томонидан давлат органлари, ташиқлотлар ва уларнинг мансабдор шахсларига йўлланган ариза, таклиф ва шикоятларни қонунда белгиланган тартиб ва муддатларда кўриб чиқилганлиги, мурожаатларнинг рад этилиши ёки қаноатлантирилмаслик бўйича норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган нормалар орқали асосланиши, ҳуқуқий тушунтириши берилган мурожаатлар бўйича қонунчилик талабларига риоя этилиши орқали берилган жавоб хати”.

4. Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонуни 3-моддасига “жамоавий мурожаатлар” тушунчасини қуйидаги таҳрирда киритиш таклиф этилди:

“Жамоавий мурожаатлар – икки ва ундан ортиқ шахсларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини амалга оширишни баён этган ёзма, оғзаки ва электрон тарздаги мурожаати”.

5. Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонуни 4-моддасини адолатлилик, жисмоний ва юридик шахсларнинг тенглиги, мурожаатлар бўйича вазифаларни бажариши учун шахсий жавобгарлик, мурожаатларни кўриб чиқишда ҳисобдорлик каби принциплар билан тўлдириш таклиф этилди.

6. Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонунини қуйидаги таҳрирдаги янги “Жисмоний ва юридик шахсларнинг жамоавий мурожаатларини кўриб чиқиш тартиби” деб номланган 24²-модда билан тўлдириш таклиф этилди:

24²-модда. “Жисмоний ва юридик шахсларнинг жамоавий мурожаатларини кўриб чиқиш тартиби”.

Икки ёки ундан ортиқ шахсларнинг давлат органлари ва муассасаларига, шунингдек уларнинг мансабдор шахсларига йўллаган мурожаатлари жамоавий мурожаатлар ҳисобланиб, ушбу Қонунда белгиланган тартибда кўриб чиқилади.

Алоҳида жамоатчилик эътибори ва аҳамиятини талаб қилган жамоавий мурожаатлар, агар уларда бошқача тартиб назарда тутилмаган бўлса, давлат органлари ва муассасалари, шунингдек уларнинг мансабдор шахслари ўз ваколатлари доирасида мурожаат этувчиларнинг яшаш ёки улар жойлашган жойга чиққан ҳолда кўриб чиқилади.

Агар жамоавий мурожаатда кимга жавоб юбориш кераклиги кўрсатилган бўлса, бундай мурожаатга жавоб бошқа мурожаат этувчиларни хабардор қилиш талаби билан ушбу мурожаат этувчи(лар)га юборилади. Агар мурожаатда кимга жавоб юбориш кераклиги келтирилмаган бўлса, жамоавий мурожаатга жавоб рўйхатдаги биринчи мурожаат этувчига, унинг яшаш жойи ёки жойлашган манзилини кўрсатган ҳолда, бошқа мурожаат этувчиларни хабардор қилиш тўғрисидаги илтимоснома билан юборилади.

7. Илмий ишда жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларига давлат органлари ходимларининг эътиборини ошириш, ҳар бир мурожаатга нисбатан синчковлик билан ёндашган ҳолда кўриб чиқиб, ҳал қилиш, мурожаатларга беътибор, юзаки муносабатда бўлган ходимларнинг жавобгарлигини ошириш мақсадида Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодекснинг «Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш» деб номланган 43-моддаси санкциясига қуйидаги ўзгартириш киритиш таклиф этилган:

«мурожаатлар билан ишлаш бўйича масъул шахслар ва мансабдор шахсларга базавий ҳисоблаш миқдорининг беш бараваридан ўн бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади».

8. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 144-моддаси биринчи қисми диспозициясини қуйидаги таҳрирда баён этиш таклиф этилган:

“Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бошқача тарзда бузиш жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқларига, эркинликларига ёки қонун билан қўриқланадиган манфаатларига ёхуд жамият ва давлат манфаатларига анча миқдорда зарар етказилишига сабаб бўлса”.

III. Прокуратура органларида мурожаатлар билан ишлаш фаолиятини такомиллаштиришга қаратилган хулоса ва тавсиялар

1. Прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг электрон мурожаатлари билан ишлаш фаолиятини такомиллаштирилиши юзасидан вилоятлар ва уларга тенглаштирилган ҳамда Тошкент шаҳар прокуратуралари интернет глобал тармоғида ўз расмий сайтига эга бўлиши кераклиги амалий тажриба, мисоллар, ижтимоий сўров натижалари ҳамда хорижий тажриба (Бирлашган Араб Амирликлари, Латвия, Украина, Беларусь, Қозоғистон, Россия Федерацияси) асосида исботлаб берилди.

2. Жисмоний ва юридик шахсларнинг прокуратура органларига юборган мурожаатларини қайси босқичда эканлиги, мурожаатнинг кўриб чиқиладиганлиги тўғрисида ушбу органнинг расмий сайтлари орқали тўлиқ ахборот олиш имконини берувчи махсус “Прокуратурага мурожаат платформаси”ни яратиш лозимлиги тўғрисида хулосага келинди.

3. Прокуратура органлари томонидан жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларига оид қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан назоратни ташкил этишга, текширишларнинг сифатли амалга оширилиши, бу соҳадаги

ишларни тўғри ташкиллаштириш, прокуратура органларида ишлаётган ёш мутахассислар учун мазкур йўналишдаги ишларни амалга оширишнинг усул ва услублари ҳамда методикасини ўзида мужассамлаган “Услубий кўрсатмалар”ни ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқлиги асослаб берилди.

4. Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш жараёни ва унинг натижаларини мониторинг қилувчи ягона интеграциялашган тизим ташкил қилиш лозимлиги, мазкур тизимда бутун республика бўйича келиб тушган мурожаатлар ўрганилиб, таҳлил қилиниши ҳамда мурожаатларнинг ягона статистикаси юритилиши зарурлиги ўрганилди.

5. Прокуратура органлари фаолиятининг очик ва шаффофлигини таъминлаш мақсадида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларига оид қонунчилик ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назорати тадбирлари ўтказилиши режалаштирилган объект тўғрисида назорат тадбири ўтказилишидан аввал фуқароларни Бош прокуратуранинг расмий сайти ва ижтимоий тармоқлардаги расмий саҳифалари ҳамда оммавий ахборот воситалари орқали хабардор қилиш, улар билан “мулоқот майдонлари”ни ташкил этиш амалиётини жорий этиш таклиф этилади.

6. Аҳоли мурожаатлари билан ишлаш тизими самарадорлигини ошириш, жисмоний ва юридик шахслар учун мурожаат йўллашнинг қулай усулларини яратиш мақсадида мурожаатларни кўриб ҳал қилиш натижалари ҳақидаги маълумотларни ўзида жамлаган ҳамда давлат органлари, ташкилот ва муассасалари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига мурожаат йўллаш мумкин бўлган “E-murojaat” номли мобиль иловани ишлаб чиқиш лозимлиги хорижий давлатлар тажрибаси (Польша, Россия Федерацияси, Хитой, Украина, Қозоғистон) ва амалий мисоллар орқали асослантириб берилди.

**SCIENTIFIC COUNCIL AWARDING OF THE SCIENTIFIC DEGREES
DSc. 31/31.12.2020. Yu.67.01 AT THE ACADEMY OF THE GENERAL
PROSECUTOR'S OFFICE OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

**THE ACADEMY OF THE GENERAL PROSECUTOR'S
OFFICE OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

ZOKIROV SHERZOD ILXOM UGLI

**ISSUES OF IMPROVING THE INSTITUTION OF WORKING WITH
APPEALS IN THE PROSECUTOR'S OFFICE**

12.00.07 - Judicial authority. Prosecutorial supervision. Organization of law enforcement activity. Advocacy

**DISSERTATION ABSTRACT
of doctor of philosophy (PhD) on science in law**

Tashkent – 2022

The theme of the dissertation of the Doctor of Philosophy (PhD) was registered at the Supreme Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan with number B2020.1.PhD/Yu354

The dissertation is prepared at the Academy of the General Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan.

The abstract of the dissertation is posted in three languages (Uzbek, English and Russian (resume)) on the website of the Scientific Council (www.proacademy.uz) and Information educational portal «Ziyonet» (www.ziyonet.uz).

Scientific supervisor:	Rakhimov Fakhri Xaydarovich Doctor of Sciences in Law, Professor
Official opponents:	Djuraev Ikhtiyor Bakhtiyorovich Doctor of Sciences in Law, Associate Professor
	Fayziev Olim Raimkulovich Doctor of Sciences in Law
Leading organization:	The Supreme School of Judges under the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan

The defense of the dissertation will take place on 5 July, 2022 at 14.00 am at meeting of the Scientific Council DSc. 31/31.12.2020.Yu.67.01 at the Academy of General Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan (Address: 100047, Shahrisabz street, 42, Tashkent, Uzbekistan. Phone: (99871) 202-04-96, fax: (99871) 233-35-81, e-mail: info@proacademy.uz).

The dissertation is available at the Information Resource Centre of the Academy of General Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan (registered No. 12). (100047, Shahrisabz street, 42, Tashkent, Uzbekistan, e-mail: info@proacademy.uz).

The abstract of the dissertation was submitted on 18 June, 2022.

(Registry Protocol No. 12 from 17 June 2022.

B.Kh.Pulatov
Chairman of the Scientific Council awarding scientific degrees, Doctor of Sciences in Law, Professor

L.Kh. Isokov
Scientific secretary of the Scientific Council on awarding scientific degrees, Doctor of Philosophy in Law (PhD), Docent

S.M.Rakhmanova
Deputy chairman of the scientific seminar under the Scientific Council awarding scientific degrees, Doctor of Sciences in Law, Professor

INTRODUCTION (abstract of PhD thesis)

Relevance and necessity of the dissertation theme. The protection of the rights of individuals and legal entities to appeal in all countries of the world is of paramount importance. In particular, United Nations General Assembly resolution No. 53/144 of December 9, 1998 provides that everyone can independently or through an authorized representative apply to a court or other State bodies to ensure their rights and freedoms, restore their violated rights¹. This international legal document testifies the need to take targeted measures to fully implement the appeals of individuals and legal entities of the countries through the world, to improve the process of consideration and resolution of appeals by public authorities.

In the countries all over the world, special attention is paid to simplify this activity, fully electricize and establish digital supervision over the activities of resolving appeals from individuals and legal entities on a legal basis, to develop various platforms that provide regular information about the status of consideration of appeals to government bodies, to create the possibility of assessing the qualifications of employees working with appeals in order to improve, to take the work with electronic appeals to a qualitatively new level, to improve the organizational and legal framework of all government agencies, and as well as the prosecutor's office as a direction of research area of great scientific and practical importance, which play an important scientific and practical role in this area.

In the New Uzbekistan, the prosecutor's office is actively working with appeals from individuals and legal entities. In 2019, 494.249, 403.019 in 2020 and 520.179 in 2021 appeals were sent to the prosecutor's office by individuals and legal entities in the country², the major attention is drawn to radically increase the effectiveness of work with appeals, to ensure the full realization of the constitutional rights of individuals and legal entities, to protect their rights, freedoms and legitimate interests in the period of becoming a real "people's prosecutor's office", to satisfy the issues raised in appeals at an early levels. In this regard, a number of targeted measures are being taken to create the necessary legal framework. Moreover, as the President of the Republic of Uzbekistan Sh.M.Mirziyoyev mentioned "taking into consideration that most of the recent appeals to the People's Reception are related to shortcomings in the work of the judiciary, the prosecutor's office and the police, the need for these agencies to create a completely new system of work with our people, the legal solution of each application and complaint should be an assessment of the activities of the heads of these agencies"³ indicates the need for research in this area.

¹ Official website of the United Nations // Electronic source: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/defender.shtml (date of application:21.10.2021)

² Unified portal of reports of the Prosecutor General's Office of the Republic of Uzbekistan // Electronic source: <http://report.bp.gov> (date of application:20.03.2022)

³ President Of The Republic Of Uzbekistan SH.M.Mirziyoyev's speech at the solemn ceremony dedicated to the 27th anniversary of the adoption of the Constitution of the Republic of Uzbekistan // Electronic source: <https://president.uz/uz/lists/view/3119> (date of application:20.03.2022)

This dissertation research will to a certain extent serve to implement the tasks set out in the Laws of the Republic of Uzbekistan “On the Prosecutor’s office” (2001) and “On appeals of individuals and legal entities” (2017), the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan “On measures to radically improve the system of working with appeals of individuals and legal entities” (2016), Resolutions of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan “On the Development Strategy of New Uzbekistan for 2022-2026” (2022), approval of the Regulation of the Cabinet of Ministers “On the procedure for dealing with appeals of individuals and legal entities in government agencies, public institutions and organizations with state participation” (2018) and the Decree “On the procedure for dealing with appeals of individuals and legal entities in citizens’ self-government bodies” (2018) and other normative legal acts on the subject.

The dependence of the research with the main priority areas of development of science and technology in the republic. This research was carried out in the priority direction of the development of science and technology of the republic I. “The spiritual, moral and cultural development of a democratic and legal society, the formation of an innovative economy”.

The extent of the study of the research problem. In our country the formation of this institute, its constitutional-legal and organizational-legal bases, as well as issues related to the administrative procedures of working with appeals were studied by O.T.Khusanov, O.R.Fayziev, S.O.Yuldashov, S.B.Yusupov. Also, some aspects of this topic are covered in the scientific works and textbooks of some legal scholars. In particular, it has been studied to some extent in the works of Z.S.Ibragimov, V.Karimov, A.B.Komilov, O.M.Madaliyev, G.R.Malikova, M.Mannanov, M.Maxbubov, B.X.Polatov, F.X.Rakhimov and other scientists.

Some aspects of improving the performance of appeals in the prosecutor’s office bodies in the CIS member states were studied in the scientific work of Alekseev S.S., Belyakov P.A., Berenzon A.D., Bessarabov V.G., Vinokurov A.Y., Grigorev D., Kapinus O.S., Kryukov V.F., Lityagina O., Magrazde L., Pashtov D.R., Remnev V.I., Yastrebov B. and other scientists.

Foreign scientists Abdul Azim Islahi (Saudi Arabia), G.E.Grunebaum (Austria), M.Cook (Great Britain), Mohd Malek Shah (Malaysia), Hilda Hukhem (Great Britain), Eberhard Schmidt-Asmann (Germany) and other scientists studied some issues of this topic¹.

At this time, the issue of improving the institute of appeals in the prosecutor’s office of the Republic of Uzbekistan has not yet been comprehensively studied, no special monographic research has been carried out.

The relevance of the dissertation research to the research plans of the higher education institution where the dissertation was completed. The subject of the dissertation was carried out within the framework of “Issues of improving of the institute of work with appeals in the prosecutor’s office” in accordance with the plan of scientific research works of the Academy of Prosecutor General’s office of the Republic of Uzbekistan (2020-2022).

¹ These and other sources are listed in the list of used literature of the dissertation.

The aim of the research is a development of scientifically based proposals and recommendations on improving the institute of work with appeals in the prosecutor's office.

Research objectives:

to study the formation and historical development of the institution of supervision over the legal settlement of citizens' appeals in the territory of Uzbekistan;

analysis and disclosure of the scientific and theoretical basis of the subject, aim and principles of prosecutorial supervision over the execution of legislative acts on appeals of individuals and legal entities;

substantiate the conclusions on improving the mechanisms of supervision over the execution of legislative acts on appeals of individuals and legal entities;

comparative and legal analysis of the features of protection of individuals' rights and legal entities in appeals by prosecutors in foreign countries in accordance with the regulations of these countries;

development of scientifically-practical proposals for their improvement by studying the existing organizational framework for the exercise of individuals' rights and legal entities to appeals in the prosecutor's office.

The object of the research is the social relations associated with the improvement of work with appeals of individuals and legal entities in the prosecutor's office.

The subject of the research is normative-legal acts aimed at improving the organizational and legal regulation of the institute of work with appeals in the prosecutor's bodies, law enforcement practice, legislation and practice of some foreign countries, as well as existing conceptual approaches in legal science, scientific and theoretical views.

Research methods. In this research the methods such as historical, comparative-legal, complex study of scientific sources, sociological (questionnaire surveys), analysis of statistical data, interpretation of legislation, observation, study of law enforcement practices were used as primary methods of the work.

The scientific novelty of the research is followings:

inadmissibility of rejection of appeals to state bodies by minors deprived of parental care shall not be rejected on the grounds that they do not have full legal capacity, and guarantees of consideration of appeals have been justified;

the protection of people and their close relatives are provided by the state in case when they apply or report about corruption offenses, their rights and legitimate interests cannot be violated in connection with their reporting, and their labor rights cannot be violated by the employer, and they are liable in accordance with this law for a reason;

justified by the need to cause that in a different way violation of the legislation on appeals of individuals and legal entities is necessary to cause significant damage to the rights, freedoms or interests of individuals and legal entities, protected by law, or to the interests of society and the state;

the importance of establishment of additional hotlines at the Prosecutor General's office so that individuals and legal entities can fully exercise their rights to appeals even in emergencies, quarantine restrictions, various epidemics and pandemics and the need for center operators to be personally responsible for the accuracy and completeness of the record of appeals have been justified.

The practical results of the research include the followings:

in order to properly organize the work on the reception of representatives of individuals and legal entities in the bodies of the prosecutor's office and improve the activities on admission, a number of legislative acts of foreign countries (Belarus, Kazakhstan, Armenia, Kyrgyzstan) were analyzed, the importance of adoption of separate order of the General Prosecutor of the Republic of Uzbekistan "On effective organization of reception of representatives of individuals and legal entities" has been justified and its project has been developed.

separate categories of issues that should be considered during the organization of prosecutor's supervision over the execution of legislative acts on appeals of individuals and legal entities, planning of cases, inspections have been developed.

the concept of "response to appeal", "collective appeals" were given copyright definitions and the draft law on the introduction of "procedure for consideration of collective appeals" into the law of the Republic of Uzbekistan "On appeals of individuals and legal entities" was developed.

to ensure openness and transparency, to observe the appeals of individuals and legal entities to the prosecutor's office for the purpose of full compliance with the transparency print based on the need to introduce a special "Platform for appeal to the prosecutor's office" and developed a concept related to its performance.

the need for a separate procedure for consideration of appeals of individuals and legal entities to the prosecutor's office was substantiated and its concept has been developed.

Reliability of research results. Conclusions presented at the end of each chapter of the dissertation research, as well as general conclusions (rules) reflected in the conclusion of the dissertation, proposals for improving the legislation and the development of law enforcement practice are based on the judicial power, prosecutorial supervision, organization of law enforcement activities and based on the existing theoretical views in the field of advocacy, international documents in this field, foreign law, national legislation, as well as law enforcement practice, and the results of public opinion polls (questionnaire was distributed to survey the opinions of 100 district (city) and equivalent prosecutors and 500 citizens (including 80 entrepreneurs)) and the reliability of the database in the research work is determined by the use of statistical data published in official publications, as well as literature reviewed and published in monographic research. In addition, the study used the results of 100 inspections and analyses of the execution of legislative acts on appeals of individuals and legal entities by the Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan in 2019-2021, 200 documents of prosecutor's supervision used in them and more than 300 appeals of individuals and legal entities.

Scientific and practical significance of the research results. Scientific conclusions developed as a result of the research, as well as proposals on the laws of the Republic of Uzbekistan “On prosecutor’s office” and “On appeals of individuals and legal entities”, the standard regulation of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan “On the procedure for working with appeals of individuals and legal entities in state bodies, state institutions” and it was used in the development of the order of the General Prosecutor of the Republic of Uzbekistan № 221 “On further improvement of the system of electronic reception of appeals of individuals and legal entities in the prosecutor’s bodies” adopted on April 23, 2020.

Practical significance of the research results in the organization of the activities of the prosecutor’s office of the Republic of Uzbekistan, as well as in the preparation of various textbooks and manuals for students of the General Prosecutor’s office, Tashkent state university of law, law faculties, higher education institutions and law colleges is determined by the fact that it can be used in the passage of lectures and seminars of modules “Constitutional Law”, “Prosecutor’s supervision”, “Law Enforcement Bodies” and other scientific researches in this field.

Implementation of the research results. The scientific results of the research were used in the followings:

Proposal to guarantee full consideration of appeals of children left without parental care directly to public authorities and not to allow such appeals to be considered on the grounds that the child is not fully capable of treatment is reflected in paragraph 3 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated December 20, 2019 No 1022 “On amendments to some decisions of the Government of the Republic of Uzbekistan” (Reference No. 12 / 21-28 of May 24, 2021 of the Department of Legal Support of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan). Adoption of this proposal served to prevent cases of violation of the rights of minors left without parental care and incapacitated in the activities of the prosecutor on the supervision over the execution of legislative acts on appeals of individuals and legal entities.

Proposal to the protection of people and their close relatives are provided by the state in case when they apply or report about corruption offenses, their rights and legitimate interests cannot be violated in connection with their reporting, and their labor rights cannot be violated by the employer, and they are liable in accordance with this law for a reason, is used in the formation of Parts 1 and 4 of the Article 28 of the Law of the Republic of Uzbekistan No. LRU-729 of November 18, 2021 “On amendments and additions to some legislative acts of the Republic of Uzbekistan in connection with the improvement of the anti-corruption system in the Republic of Uzbekistan”.

Proposal to amend the disposition of Article 144, Part 1 of the current Criminal Code of the Republic of Uzbekistan is highlighted in the Article 179 of the new version of the draft Criminal Code in a form of “if another violation of the legislation on appeals of individuals and legal entities causes significant damage to the rights, freedoms or legally protected interests of individuals and legal entities, or

the interests of society and the state” (Reference of the Prosecutor General’s Office of the Republic of Uzbekistan No. 27 / 2-81-21 dated March 19, 2021). The adoption of this proposal served to determine the exact number of violations committed by individuals and legal entities in the conduct of prosecutorial supervision over the implementation of the legislation on appeals.

to introduce additional “hotline” numbers if necessary, and to make operators personally responsible for accurate and complete registration of appeals is reflected in the paragraph 1 of paragraph 5, paragraph 2 of paragraph 11 and paragraph 15 of the Order of the Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan dated April 23, 2020 No 221 “On further improving the system of electronic reception of appeals of individuals and legal entities in the prosecutor’s office” found (Reference of the Prosecutor General’s office of the Republic of Uzbekistan No. 30 / 8-21-1067 dated April 15, 2021). The adoption of these proposals has helped to improve the quality of attention to the appeals of the Prosecutor General’s office to the “hotline” and the proper organization of work in this area.

Approbation of the research results. The results of this research were discussed at 4 scientific conferences, including 2 international and 2 national scientific conferences.

Publication of research results. A total of 23 scientific papers on the topic of the dissertation, including 14 (9 national and 5 foreign) in the scientific journals recommended for publication of the main scientific results of the dissertation and 9 scientific articles and theses in conference proceedings were published.

The structure and volume of the dissertation. The content of dissertation consists of an introduction, three chapters containing eight paragraphs, conclusion, list of used literature and applications. The total size of the dissertation is 148 pages.

THE MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION

In the introductory part of the dissertation work (annotation of the dissertation), the relevance and necessity of the research topic, correspondence of research to the main priorities of the development of science and technology of the republic, the level of study of the problem under study, the relevance of the dissertation topic to the research work of the higher education institution where the dissertation is completed, goals and objectives of research, object and subject, methods, scientific novelty and practical results, reliability of research results and their scientific and practical significance, introduction, approbation, publication of results, scope and structure of the dissertation are covered.

The first chapter of the dissertation is entitled “**Formation and historical development of the institute of supervision over the legal settlement of appeals in the territory of Uzbekistan**”, which analyzes the genesis and development of supervision over the legal settlement of citizens’ appeals in Uzbekistan, the specific aspects of dealing with appeals in the Prosecutor’s office of Turkestan and the former Soviet Union, as well as improving the protection of the rights of individuals and legal entities to appeals in the independent Uzbekistan.

Based on the analysis of the views of scholars such as M.Makhbubov and O.Madaliev, the author noted that in the history of the statehood of Uzbekistan until the second half of the XIX century, the prosecutor's office or the post of prosecutor was not introduced, but a special post (muhtasib) in practice seeks to justify the performance of the functions of the current prosecution.

As a result of the researcher's retrospective analysis of sources related to the muhtasib institute in his research, the author highlighted that (I.B.Bo'riev, G.R.Malikova, Mohd Malik Shah, A.A.Islahiy, D.Gotterer, K.Radjabov, B.Kandov, M.N.Sokit) in the VII century by the Prophet Muhammad (peace and blessings of Allah be upon him) in order to engage in the supervision of the markets in the city of Medina, later, during the reign of Caliph Umar (r.a.), in order to protect human rights and freedoms, to regulate property, family and marriage relations, and to supervise the reception of citizens' complaints and the settlement of disputes in accordance with Sharia law, compared today, the post of muhtasib, which combines the duties and functions of a prosecutor, has been introduced.

The dissertation pays special attention to the period of the Samanid, Ghaznavid and Khorezm dynasties, which managed to build a strong centralized state in the territory of Uzbekistan in the development format of the institute of muhtasib. In particular, according to the author's research, during the Samanids and Ghaznavids, the powers of the muhtasib expanded, the requirements for holding this position increased, and during the reign of Khorezmshahs, the muhtasibs were given the rank of "imam".

The researcher also covered the issues related to the appeals of citizens in the Timurid Empire, Bukhara Emirate, Khiva and Kokand khanates through the method of comparative and legal analysis. In particular, the "Statutes of Temur" introduced the position of "arzbegi" informing Sahibkiran Amir Temur about the situation of soldiers, citizens and complainants, the prosperity of the country, whether any important work is completed, the Institute of appeal through the representatives first appeared in the emirate of Bukhara, it is analyzed that in the Khiva and Kokand khanates the muhtasib (in some khanates during these periods the muhtasibs were called rais) were engaged in ensuring the rule of law in military affairs and resolving legal issues in this area on the basis of Sharia law.

Based on the historical foundations of the institute of supervision over the organization of the bodies of prosecutor's office and the execution of legislative acts on appeals in it, the author conditionally divides its development into five stages. According to the dissertation, the first stage covers the period from 1887 to 1917 year, from October Revolution in Tsarist Russia, the second stage – 1918-1936 the activity of the prosecutor's office in the system of the People's Commissariat of Justice, the third stage – the state of the Uzbek prosecutor's office from 1936 to 1991 in the former USSR, the fourth stage – the Republic of Uzbekistan covers the period from the declaration of state independence from 1991 to 2016, the fifth stage covers the period from 2017 to the present day of prosecutor's office in New Uzbekistan.

In the first stage from the time of the establishment of the institute of the Prosecutor's office in Turkestan until October 1917, there was no single normative-legal document regulating the activities of the prosecutor's office in the field of legal relations and the institute of appeals in it. This is due to the fact that the appointment of prosecutors in Turkestan, mainly Russians, is ignorance of the customs, traditions, language and culture of the local population, leaving citizens' appeals and complaints unanswered.

The second stage was mentioned that Turkestan ASSR plays an important role with the fact that the first rules on citizens' appeals were reflected in normative-legal documents, these legal norms were introduced by the resolution of the Soviets "On clear compliance with the laws" in the VI All Russian Emergency Congress (1918).

In the third stage, the transformation of the prosecutor's office into an independent centralized system was highlighted. The Resolution of the Supreme Soviet of the USSR "On consideration of applications, proposals and complaints of citizens" (1968) for the first time defined the division of appeals into three types (applications, proposals and complaints) and the concept of "appeal to public authorities".

At the fourth stage, from the time of independence of Uzbekistan to the present day, the bodies of the prosecutor's office have created new legal bases for the full realization of the rights to appeal, which are defined as one of the political rights of individuals and legal entities in the Constitution.

The Law "On the Prosecutor's office" in 1992, later, in order to further democratize the country, modernize governance, liberalize the judiciary, a new version of the Law "On the Prosecutor's office" adopted in 2001 were considered as legal basis for this stage. This Law is aimed at further regulation of the procedure for consideration of citizens' appeals, clarification of the specific tasks of state bodies in the consideration of appeals and their scope of responsibility, as well as strengthening the guarantees of the right to appeal.

In the fifth stage (from 2016 to the present) the country pays great attention to dealing with appeals of individuals and legal entities as one of the priorities of state policy, the establishment of the People's Reception and Virtual Reception of the President of the Republic of Uzbekistan. The Law of the Republic of Uzbekistan "On appeals of individuals and legal entities" has been developed in a new edition in order to put into practice the principle that "government agencies should serve our people", as well as to raise the quality of work with appeals of individuals and legal entities.

As a result of the research, the proposal on the possibility of monitoring and acquaintance with the appeals sent by individuals and legal entities to the Prosecutor General's office and the Center for receiving appeals over the phone by creating a special "Platform of appeal to the prosecutor's office" was put forward by studying the experience of foreign countries (Singapore, Latvia, Estonia, Belarus, Russian Federation, Kazakhstan).

The importance of this is that, first of all, individuals and legal entities will be able to have information about the status of work with appeals to the prosecutor's

office, the process of consideration and resolution of appeals, openness and transparency, one of the priorities of the state policy “Further improvement of mechanisms for open dialogue with the people”, strengthened by the 11th aim of the “Development Strategy” of New Uzbekistan for 2022-2026, will be achieved, secondly, considering that the appeals to the “hotlines” of the Prosecutor General’s office are equated with electronic appeals, it will serve to improve the quality of work with electronic appeals.

The author recommended to pay attention to the followings in order to effectively organize the work with appeals on the basis of the analysis of appeals sent to the reception center by telephone of the Prosecutor General’s office in 2019-2021:

- to take the necessary measures to address the growing number of appeals and the “most painful” issues in these areas by analyzing the review and legal resolution of appeals;

- President of the Republic of Uzbekistan SH.M.Mirziyoyev as stated in his speech at the 72nd session of the UN General Assembly, after the violation of the rights of citizens, it is necessary to take measures to restore their violated rights, identify the root causes and circumstances of the violation of their rights and freedoms and take measures to eliminate them. Therefore, we must fight the causes, not the consequences;

- to inform the general public about the reforms carried out in the country, the essence and significance of decrees and decisions of the president of the Republic of Uzbekistan, to organize timely factual awareness of the population about the events taking place.

The researcher noted that today the country is working on the uncompromising fight against corruption by the prosecutor’s office.

In particular, the introduction of the fact that individuals and legal entities can immediately contact the “hotline” of the Personal Security Department of the Prosecutor General’s office in the event of corruption in the activities of prosecutors was positively assessed. At the same time, taking into account the importance of appeals to the hotline, it was suggested that the work with these appeals should be regulated by a separate regulation.

The second chapter of the dissertation is entitled “**Mechanisms of prosecutorial supervision over the execution of legislative acts on appeals of individuals and legal entities**” and includes three paragraphs.

In this chapter, the subject of prosecutor’s supervision over the execution of legislative acts on appeals of individuals and legal entities, the purpose and content of the activity principles are disclosed, the activities of the prosecutor’s supervision over the execution of legislative acts in this field, as well as the role and importance of its implementation are scientifically and practically analyzed.

In particular, as a result of the analysis of scientific works of scientists (O.Fayziev, S.Yuldashov, V.Maklakov), the author came to the conclusion that the right to appeal, which is one of the political rights of individuals enshrined in article

35 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan, is an element of the constitutional and legal system and is evaluated as an institution.

In the analysis of the subject of supervision over the execution of legislative acts of individuals and legal entities on appeals, the researcher was able to determine the analyses of different approaches of scientists (Z.S.Ibragimov, P.Belyakov, A.Berenzon, L.Magradze, O.Lityagina), it is recapitulated that international documents on the rights of individuals and legal entities, norms enshrined in article 35 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan, legislation on appeals, the decisions of public officials and citizens' self-government bodies on the right to appeal are believed as the subject of supervision in this area.

Within the scope of the research work, the author examines the use of national legislation and as a result of the analysis of scientific works (V.F.Kryukov, O.Kapinus, D.R.Pashtov, D.Grigoryev, P.A.Belyakov), the aim of the supervision over the execution of legislative acts on appeals of individuals and legal entities proceeding from the main tasks of the prosecutor's bodies enshrined in article 2 of the law of the Republic of Uzbekistan "On prosecution" is noted to ensure the rule and consistency of law on appeals, as well as the protection of the legally protected interests of society and the state, based on the main tasks of the prosecutor's; protection of rights and freedoms of individuals and legal entities in the field of appeals; restoration of violated rights and freedoms of individuals and legal entities; recovery of compensation for material damage and compensation caused by violation of their rights related to their appeal to individuals and legal entities.

As a result of the analysis of existing ideas and views (B.X.Polatov, F.X.Rakhimov, O.S.Kapinus, P.A.Belyakov, B.Yastrebov) in the theory of prosecutorial supervision, the principles of consideration of appeals of individuals and legal entities in the prosecutor's office and supervision over the execution of legislative acts in this area are attainable to study conditionally dividing them into general (principles enshrined in Article 5 of the Law of the Republic of Uzbekistan "On prosecution"), special (principles set out in Article 4 of the Law of the Republic of Uzbekistan "On appeals of individuals and legal entities"), principles related to the main activities of the prosecutor's office, procedural (principles used to ensure the powers of the prosecutor in civil, criminal, administrative and economic courts), internal-departmental (principles set out in the orders of the Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan on the activities of individuals and legal entities) groups.

Analyzing the the legal literature (B.Kh. Pulatov, Z.S. Ibragimov, A. Khudoiberganov, Yu. Vinokurov, A. Endolseva, O. Khimicheva, O. Kapinus, P. Belyakov) the author emphasized the views on prosecutorial supervision preparation of inspections for supervision over the implementation of legislation on appeals of individuals and legal entities, the acquisition of the necessary information during inspections, the organization of work in this regard and the implementation of supervision measures.

According to the results of the study of the legal literature (O.R.Fayziev, A.M.Nagimova, A.A.Dugarova, E.D.Varfolomeeva), the heads of state bodies, organizations or other authorized officials work in each state body by constantly

monitoring and controlling the consideration of appeals by their structural units, ensuring their full, impartial and timely consideration criteria for evaluating the performance of employees develop a KPI (Key Performance Indicator) and include in it a separate indicator “assessment of performance of individuals’ appeals and legal entities”, incentives for employees who have received a positive rating based on the results of the assessment, the system of motivation in them is theoretically and legally justified.

According to the dissertation, as a result of the analysis of scientific works (T.Umarov, A.Akobirov, D.Grigoryev) on prosecutorial supervision ensuring the quality, completeness and comprehensiveness and effectiveness of supervision measures, accurate assessment of the state of legality in the objects of supervision, adding clarity to existing structural problems, proper organization of work in this area, methods and techniques for young professionals working in the prosecutor’s office, developing a “Methodological guidelines” that incorporates tactics and methodologies are advisable in the implementation of legislation on appeals of individuals and legal entities in government agencies.

In order to ensure more perfect and practical implementation of the dissertation work, in 2020-2022, questionnaires were conducted with prosecutors of district (city) and equivalent, specialized prosecutor’s offices, which are a subsystem of the prosecutor’s office, trained in advanced training and leadership training courses of the Academy of the Prosecutor General’s office of the Republic of Uzbekistan. the opinions expressed by the 100 prosecutors who participated in the questionnaire were collected, analyzed and summarized, as well as on the basis of experience of foreign countries (Armenia, Kazakhstan, Belarus, Kyrgyzstan) In order to improve the reception of individuals and legal entities in the system of the prosecutor’s office, it was proposed to adopt a special order of the General Prosecutor on admission, and a draft of it was developed.

The researcher came into conclusion based on the analysis of foreign legislation (Germany, Great Britain, Australia, Russian Federation, United States, Estonia, Turkey) and public opinion polls that the introduction of “online reception” of individuals and legal entities in the district and city prosecutor’s offices, which are the lowest level in the system of prosecutors, is expedient.

The author analyzed that dealing with appeals of individuals and legal entities has a special place in the sector of prosecutors and is one of the priorities assigned to this body.

Based on the results of scientific research conducted by the researcher (Sh.Urazaev, F.Rakhimov, A.Akobirov) and the results of a survey of 500 respondents via social networks and the experience of foreign countries (Russian Federation, Ukraine, Kazakhstan, Belarus), in order to increase attention to appeals of individuals and legal entities, take measures to resolve them within the legal timeframe, reduce the number of violations of the law by government agencies and officials in this area and as one of the effective ways to ensure the correct and efficient organization of work on the basis of specific mechanisms, it is proposed to

amend and supplement Article 43 of the Code of the Republic of Uzbekistan “On Administrative responsibility”.

In the dissertation in order to prevent “template” or meaningless response to the results of consideration of appeals to the state bodies by individuals and legal entities it is proposed to include the concept of “response to the appeal” among the basic concepts defined in Article 3 of the Law of the Republic of Uzbekistan “On appeals of individuals and legal entities”.

The third chapter of the study is entitled “**Prospects for improving the organizational and legal framework for dealing with appeals of individuals and legal entities in the prosecutor’s office**” and deals with the legislation of the developed countries, including France, the United States (USA), Germany, South Korea, Latvia, Spain, Switzerland, the People’s Republic of China (PRC) and a number of CIS countries on the institution of appeals of individuals and legal entities specific aspects which are analyzed from a comparative-legal point of view.

According to the author, by analyzing the views expressed by scientists (Z.S.Ibragimov, O.Toshev, A.Allamuratov, D.Khamdamova) in the legal literature, the analysis of the norms of work with individuals and legal entities in the prosecutor’s offices of foreign countries and the implementation of the specifics of these countries in national legislation it is expedient to take into account the legal system of these states, the level of legal literacy of the population, the similarity of customs and traditions, the mechanism of governance of the state.

The author noted that, although the law “On appeals of individuals and legal entities” enshrines the consideration of appeals, there is a need to supplement them on the basis of the experience of foreign countries (Germany, Kazakhstan, Tajikistan). For this reason, it was proposed to supplement the law with principles such as “*equality of individuals and legal entities*”, “*personal responsibility for the performance of tasks on appeals*”, “*accountability in the consideration of appeals*”, “*fairness*”, “*humanity*”.

In the case of the dissertation, the work with electronic appeals in the prosecutor’s office bodies, the problems and controversial cases arising in practice in this regard were studied separately. Specially, analyzing the results of a survey conducted among citizens through social networks (*almost half of respondents (41%) approved the proposal on how to improve the work with electronic appeals in the prosecutor’s office*) and findings on the analysis of foreign legislation (United Arab Emirates, Russian Federation, Belarus, Latvia, Ukraine, Kazakhstan) suggest that the prosecutor’s offices of the regions and their equivalents in the system of prosecutor’s offices, as well as Tashkent city prosecutor’s offices should have their own official websites on the global Internet.

The author analyzes the scientific-theoretical views of scientists (A.Savoskin, M.V.Skryabina) of the institute of collective appeals and gives the definition of authorship to the concept of “collective appeals”. Also, taking into account the fact that the legal nature of collective appeals differs from individual appeals of individuals and legal entities, it is noted that the law “On appeals of individuals and legal entities” provides for the procedure for working with such

appeals in accordance with the purpose of the development of a new Article 24² called “procedure for consideration of collective appeals of individuals and legal entities” which provides for the procedure for working with collective appeals, should be considered in accordance with the purpose.

The researcher analyzed the experience of foreign countries (People’s Republic of China, Poland, Russian Federation, Kazakhstan, Ukraine) and noted that in order to increase the efficiency of the system of dealing with complaints of the population, it is necessary to develop a mobile application called “E-appeal”, which contains information on the results of complaints and can be addressed to government agencies, organizations and institutions, citizens’ self-government.

CONCLUSION

As a result of research work carried out in the framework of the dissertation on “Issues of improving the institution of work with appeals in the prosecutor’s office” the following conclusions of theoretical and scientific-practical significance were reached:

I. Scientific-theoretical conclusions and recommendations:

1. Prior to the establishment of the prosecutor’s office in the history of Uzbek statehood, it is historically substantiated that the muhtasibs supervised the observance of Sharia law in the region, receiving and reviewing citizens’ appeals, resolving appeals, ensuring the rule of law in military affairs, and resolving legal issues in accordance with Sharia law.

2. It is concluded that the establishment of the prosecutor’s office in Uzbekistan and the development of the institute of control over the implementation of appeals laws should be studied separating them into five stages (from 1887 to October Revolution 1917 in Tsarist Russia, the second stage in 1918-1936 the activity of the prosecutor's office in the system of the People's Commissariat of Justice, the third stage 1936-1991 was the period from the separation of the People's Commissariat of Justice as an independent centralized system to the independence of the Republic of Uzbekistan, the fourth stage is the period from the declaration of state independence of the Republic of Uzbekistan to 2016 and the fifth stage is the period from 2017 to the present day).

3. It was argued that applications, proposals and complaints are types of appeals and the legal definition of the term “appeal to state bodies” was first reflected in the April 12, 1968 Resolution of the Supreme Soviet of the USSR “On consideration of applications, proposals and complaints of citizens”.

4. The subject of the prosecutor’s supervision over the execution of legislative acts on appeals of individuals and legal entities is analyzed, the subject of supervision is recognized by international documents on the right of appeal of

individuals and legal entities, the rules enshrined in article 35 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan, laws and regulations in this area, decisions on the right of appeal by government officials and citizens' self-government bodies and substantiated scientifically and practically.

5. A scientific and theoretical conclusion is made that the principles of organizing work on dealing with appeals from individuals and legal entities and ensuring prosecutorial supervision over compliance with laws in this area consist of five groups: general, special, principles for the main areas of activity of the prosecutor's agencies, procedural and internal-departmental.

II. Recommendations for improving the legislative acts:

1. The study analyzes the ideas and views of practitioners, legal scholars with many years of experience in the prosecutor's office, as well as the legislation of foreign countries (Belarus, Kazakhstan, Armenia, Kyrgyzstan) in order to improve the work of the Prosecutor General's office, in order to effectively organize the work on the reception of individuals and legal entities in the prosecutor's office and improve the reception, it is advisable the expedience of adoption a special order of the Prosecutor General "On the effective organization of the reception of representatives of individuals and legal entities".

2. It is proposed to state Article 7 of the Law of the Republic of Uzbekistan "On the Prosecutor's Office" in the following form:

Article 7 Consideration of appeals of individuals and legal entities.

Prosecution authorities consider appeals of individuals and legal entities, take measures to restore their violated rights and protect their legitimate interests.

The prosecutor personally receives representatives of individuals and legal entities, conducts mobile and public receptions, including videoconferencing.

The procurator shall have the right, if necessary, to entrust the task of investigating proposals, applications and complaints to the relevant public administration, control and inspection bodies, officials of enterprises, institutions and organizations and require them to provide written information on the results of the inspection.

The prosecutor shall notify the applicant in writing or electronically about the results of consideration of appeals of individuals and legal entities. The applicant may appeal on the prosecutor's response to a higher prosecutor.

3. Among the main concepts defined in article 3 of the law of the Republic of Uzbekistan "On appeals of individuals and legal entities", it is proposed to include the concept of "response to appeal" in the following form:

"Response to the appeal - consideration of applications, proposals and complaints sent by individuals and legal entities to government agencies, organizations and their officials in the manner and within the period prescribed by law, substantiation of appeals by the norms established by regulations, a response letter issued in compliance with the requirements of the law".

4. It is proposed to include the concept of “collective appeals” into Article 3 of the Law of the Republic of Uzbekistan “On appeals of individuals and legal entities” in the following form:

“Collective appeals are appeals in written, oral and electronic form, which describe the exercise of the rights, freedoms and legitimate interests of two or more people”.

5. It was proposed to supplement article 4 of the Law of the Republic of Uzbekistan “On appeals of individuals and legal entities” with such principles as “equality of individuals and legal entities”, “personal responsibility for the performance of tasks on appeals”, “accountability in the consideration of appeals”, “fairness”, “humanity”.

6. It is proposed to supplement the Law of the Republic of Uzbekistan “On appeals of individuals and legal entities” with the new Article 24² “Procedure for consideration of collective appeals of individuals and legal entities” in the following edition:

Article 24². “Procedure for consideration of collective appeals of individuals and legal entities”.

Appeals of two or more people to state bodies and institutions, as well as to their officials, shall be considered as collective appeals and followed in the manner prescribed by this Law.

Collective appeals requiring special public attention and importance shall be considered by state bodies and institutions, as well as their officials, unless otherwise provided, within the scope of their authority, at the place of residence or location of the applicants,

If the collective appeal specifies to whom the reply should be sent, the answer to such appeal is sent to this applicant (s) with a request to notify other applicants, the answer to such an appeal will be sent to this applicant (s) with a request to inform other applicants. If the application does not specify to whom to send a reply, the collective response to the appeal is sent with a request to inform the first applicant in the list, with the indication of his place of residence or the address where he is located, to notify other applicants as well.

7. In order to increase the attention of government officials to the appeals of individuals and legal entities in scientific work, to consider and resolve each appeal carefully, to increase the responsibility of employees who ignore appeals, the following amendment is proposed to the sanction of Article 43, entitled “violation” to the Code On Administrative responsibility “On appeals of individuals and legal entities”:

“people who responsible for working with appeals and officials will be fined from five to ten times the amount of the basic calculation”.

8. It is proposed to state the disposition of the first part of Article 144 of the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan in the following form:

“If another violation of the legislation on appeals of individuals and legal entities causes significant damage to the rights, freedoms or legally protected interests of individuals and legal entities, or to the interests of society and the state”.

III. Conclusion and recommendations aimed at improving the performance of appeals in the prosecutor's office

1. The importance of owning official website on the global Internet by the regions and their equivalents, which are part of the prosecutor's office, and Tashkent city prosecutor's offices in order to improve the work of individuals and legal entities with electronic appeals in the prosecutor's office was proved on the basis of practical experience, examples, social packaging results and foreign experience (United Arab Emirates, Latvia, Ukraine, Belarus, Kazakhstan, Russian Federation).

2. It was concluded that it is necessary to create a special "Platform for appeals to the Prosecutor's office", which will provide full information on the status of appeals of individuals and legal entities to the prosecutor's office, the official websites of this body.

3. The "Methodological guidelines" for the organization of supervision over the implementation of legislation on appeals of individuals and legal entities, the quality of inspections, the proper organization of work in this area, methods and techniques for young professionals working in the prosecutor's office was developed on the basis of expediency.

4. The process of consideration of appeals of individuals and legal entities and the need to create a single integrated system monitoring its results, the analyses of appeals received in this system on the whole republic, the need to maintain unique statistics of appeals were studied as an important issues.

5. In order to ensure the transparency and openness of the activities of the prosecutor's office, it is proposed to inform citizens are planned activities of prosecutor's supervision to be conducted over the execution of legislative acts on appeals of individuals and legal entities through the official website of the Prosecutor General's office and the official pages of social networks, as well as through the media, and to introduce with them the practice of creating "communication areas".

6. In order to improve the efficiency of the system of handling appeals, to create convenient ways for individuals and legal entities to collect information about the results of consideration and resolution of appeals that can be addressed to state bodies, organizations and institutions, citizens, local governments, the need to develop a mobile application called "E-appeal" was justified by the experience of foreign countries (Poland, Russian Federation, China, Ukraine, Kazakhstan).

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc. 31/31.12.2020.Уч.67.01 ПО ПРИСУЖДЕНИЮ
УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ АКАДЕМИИ ГЕНЕРАЛЬНОЙ
ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИК УЗБЕКИСТАН**

**АКАДЕМИЯ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

ЗОКИРОВ ШЕРЗОД ИЛХОМ УГЛИ

**ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ИНСТИТУТА
РАССМОТРЕНИЯ ОБРАЩЕНИЙ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРЫ**

12.00.07 — Судебная власть. Прокурорский надзор. Организация деятельности
правоохранительных органов. Адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ
диссертации доктора философии (PhD) по юридическим наукам

Ташкент – 2022 год

Тема диссертационной работы доктора философии (PhD) зарегистрирована в Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан за номером В2020.1.PhD/Үи354

Диссертация выполнена в Академии Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан.

Автореферат диссертации на трех языках (узбекском, английском и русском, (резюме) размещен на веб-сайте Научного совета (www.proacademy.uz) информационно-образовательном портале «Ziyonet» (www.ziyonet.uz).

Научный руководитель:	Рахимов Фахри Хайдарович доктор юридических наук, профессор
Официальный оппоненты:	Джураев Ихтиёр Бахтиёрвич доктор юридических наук, доцент Файзиев Олим Раимкулович доктор юридических наук
Ведущая организация:	Высшая школа судей при Высшем судейском совете Республики Узбекистан

Защита диссертации состоится 5 июля 2022 г. в 14.00 на заседании научного совета DSc. 31/31.12.2020.Үи.67.01 при Академии Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан (Адрес: 100047, г. Ташкент, Мирабадский район, ул. Шахрисабз, д. 42. Тел.: (99871) 202-04-96; факс: (99871) 233-35-81; e-mail: info@proacademy.uz).

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Академии Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан (зарегистрирована под № 12). (Адрес: 100047, г. Ташкент, Мирабадский район, ул. Шахрисабз, д. 42, e-mail: info@proacademy.uz).

Автореферат диссертации разослан 18 июня 2022 г.

(протокол реестр № 12 от 17 июня 2022 г.)

Б.Х. Пулатов
Председатель научного совета
по присуждению ученых степеней, доктор
юридических наук, профессор

Л.Х. Исоков
Секретарь научного совета
по присуждению ученых степеней, доктор
философии по юридическим наукам
(PhD), доцент

С.М.Рахмонова
Заместитель председателя научного
семинара при научном совете по
присуждению ученых степеней, доктор
юридических наук, профессор

ВВЕДЕНИЕ (аннотация докторской (PhD) диссертации)

Цель исследования. Разработка научно обоснованных предложений и рекомендаций по совершенствованию института рассмотрения обращений в органах прокуратуры.

Объектом исследования являются общественные отношения, связанные с совершенствованием работы в органах прокуратуры по обращениям физических и юридических лиц.

Научная новизна исследования заключается в следующем:

обосновывается недопустимость отклонения обращений несовершеннолетних, оставшихся без попечения родителей, в органы государственной власти на основании отсутствия у них полной дееспособности и обеспечения гарантии рассмотрения данных обращений;

обосновывается нахождение под защитой государства лиц, обратившихся о коррупционных правонарушениях или сообщивших такую информацию, и их близких родственников, недопустимость нарушения их прав и законных интересов в связи с данными обращениями, а также нарушения работодателем их трудовых прав, наличие законодательной ответственности;

обосновывается, иные нарушения законодательства об обращениях физических и юридических лиц основаны на необходимости четкого определения размера вреда правам, свободам или охраняемым законом интересам физических и юридических лиц либо интересам общества и государства;

обосновывается необходимость введения дополнительных номеров горячей линии в Генеральной прокуратуре для полной реализации физическими и юридическими лицами своих прав на обращения при чрезвычайных ситуациях, карантинных ограничениях, во время различных эпидемий и пандемий, а также возложения личной ответственности на операторов Центра за достоверность и полноту регистраций обращений.

Внедрение результатов исследования. Научные результаты исследования были использованы в следующем:

предложение о гарантии полного рассмотрения обращений детей, оставшихся без попечения родителей, направленных непосредственно в государственные органы и недопущения оставления таких обращений без рассмотрения в связи с тем, что ребенок не обладает полной дееспособностью отражено в пункте 3 Постановления Кабинета Министров Республики Узбекистан от 20 декабря 2019 года № 1022 «О внесении изменений в некоторые решения Правительства Республики Узбекистан» (Акт Управления юридического обеспечения Кабинета Министров Республики Узбекистан от 24 мая 2021 г. № 12/21-28). Принятие данного предложения послужило для предотвращения случаев нарушения прав на обращение несовершеннолетних, оставшихся без попечения родителей и не имеющих полную дееспособность, в рамках деятельности прокурорского надзора за исполнением законодательных актов в сфере обращений физических и юридических лиц.

предложение о нахождении под защитой государства лиц, сообщающих информацию о коррупционных правонарушениях, и их близких родственников, недопустимости нарушения их прав и законных интересов лиц, сообщающих информацию о коррупционных правонарушениях, и их близких родственников, а также нарушения работодателем их трудовых прав, и наличие ответственности за это по закону было использовано при формировании частей 1 и 4 статьи 28 закона Республики Узбекистан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Узбекистан в связи с совершенствованием системы противодействия коррупции в Республике Узбекистан» № ЗРУ-729 от 18 ноября 2021 года (Акт Комитета по противодействию коррупции и судебно-правовым вопросам Сената Олий Мажлиса Республики Узбекистан № 41 от 30 ноября 2021 года). Принятие данного предложения в деятельности по борьбе с коррупцией послужило гарантией защиты государством прав и свобод лиц, сообщивших о коррупционных случаях, и членов их семей.

предложение о внесении изменения в диспозицию части 1 статьи 144 действующего Уголовного кодекса Республики Узбекистан нашло своего отражения в статье 179 проекта новой редакции Уголовного кодекса в форме “если иное нарушение законодательства об обращениях физических и юридических лиц наносит значительный ущерб правам, свободам или охраняемым законом интересам физических и юридических лиц, или интересам общества и государства” (Акт Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан № 27/2-81-21 от 19 апреля 2021 года). Принятие данного предложения послужило определению точного количества случаев нарушений при осуществлении прокурорского надзора за исполнением законодательных актов по обращениям физических и юридических лиц.

предложение о привлечении оперативного персонала в Центре приема обращений по телефону Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан по предписанию руководства Генеральной прокуратуры, о введении в необходимых случаях дополнительных номеров «горячей линии», а также о несении операторами личной ответственности за правильность и полноту регистрации информации об обращениях нашло своего отражения в абзаце 1 пункта 5, в абзаце 2 пункта 11 и в пункте 15 Приказа Генерального прокурора Республики Узбекистан № 221 от 23 апреля 2020 года «О дальнейшем совершенствовании системы электронного приема обращений физических и юридических лиц в органах прокуратуры» (Акт Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан № 30/8-21-1067 от 15 апреля 2021 года). Принятие данных предложений послужило качественному повышению внимания к обращениям, поступающим на “горячую линию” Генеральной прокуратуры, и обеспечению правильной организации работы в этом направлении.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ
LIST OF PUBLISHED SCIENTIFIC WORKS

I бўлим (I part; I часть)

1. Зокиров Ш.И. Миллий давлатчилигимиз тарихида мурожаатлар институти // Ҳуқуқ ва бурч журнали. №10 (178) 2020 йил. – Б.44-48

2. Zokirov SH.I. Electronic review of appeals of individuals and legal entities in the conditions of a pandemic (on the example of the bodies of the prosecutor's office) // International Journal of Advanced Science and Technology Vol. 29, No. 5, (2020), p. 12862-12868

3. Зокиров Ш.И. Становление и развитие института мухтасиб в истории средневековой государственности // Журнал юридических исследований. Том 5 № 4, 2020 г. стр. 5-11

4. Зокиров Ш.И. Прокуратура органларида электрон қабул ташкил этиш, муаммо ва ечимлар // Ҳуқуқ ва бурч журнали. №11 (179) 2020 йил. – Б. 24-27

5. Зокиров Ш.И. Ўзбекистон Республикасида жамоавий мурожаатлар институтини такомиллаштириш масалалари // Юридик фанлар ахборотномаси. Вестник юридических наук. Review of law sciences. ISSN 2181-919X 2020 йил (Махсус сон). Б.731-737

6. Зокиров Ш.И. Прокурорский надзор за исполнением законодательства о рассмотрении обращений физических и юридических лиц // Совершенствование Казахстанского и зарубежного законодательства. Теория и практика. – Каскелен. Университет им. Сулеймана Демиреля, 2020. – Б.38-45

7. Зокиров Ш.И. Ўрта асрларда инсон ҳуқуқларининг таъминланишида мухтасибнинг ўрни // Демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари илмий-маърифий журнали. № 1 (89) 2021 йил. – Б.71-75

8. Зокиров Ш.И. Прокуратура органларида мурожаатлар билан ишлаш фаолиятида принципларнинг аҳамияти // Юридик фан ва ҳуқуқни қўллаш амалиётининг долзарб муаммолари. “Ёш олимлар минбари”. Илмий-амалий конференция материаллари. I жилд / Масъул муҳаррир ю.ф.д., проф. М.М.Мамасиддиқов. –Т.: “Lesson press”. 2021. – Б.56-70

9. Zokirov SH.I. Electronic review of appeals of individuals and legal entities in the conditions of a pandemic (on the example of the bodies of the prosecutor's office) // Asian Journal of Multidimensional Research (India) ISSN: 2278-4853 Vol 9, Issue 5, May, 2020. P. 265-269 (Impact Factor: SJIF 2020 = 6.882 doi: 10.5958/2278-4853.2020.00148.2)

10. Зокиров Ш.И. Прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларига доир қонунлар ижроси устидан назорат фаолиятининг айрим масалалари // “Замонавий юридик илм-фан ва таълим: долзарб муаммолар ва уларни ҳал этиш йўллари” мавзусидаги халқаро илмий-

амалий конференция материаллари / Масъул муҳаррир Е.В. Коленко. – Тошкент: “Lesson press”. 2021. – Б.460-467

11. Зокиров Ш.И. Прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг электрон қабулини ташкил этиш: муаммо ва ечимлар // Ўзбекистон Республикаси Конституцияси – мамлакатимиз тараққиёти ва истиқболнинг пойдевори. // Республика илмий амалий конференция материаллари тўплами. Тошкент: Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси Ҳарбий-техник институти, 2021. – Б.155-162

12. Zokirov SH.I. Comparative-legal analysis of legislation on appeals of individuals and legal entities in prosecution bodies of foreign countries // ProAcademy: Vol. 2022: Iss. 1 , Article 9. (DOI: <https://orcid.org/0000-0003-2890-9120>)

13. Зокиров Ш.И. Ответственность за нарушение законодательства о рассмотрении обращений физических и юридических лиц // Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси Ҳарбий-техник институти ахборотномаси. 2020. №2. – Б.73-75

14. Зокиров Ш.И. Давлатчилигимиз тарихида фуқаролар мурожаатлари билан ишлашнинг ўзига хос хусусиятлари // Одиллик мезони журнали. №10, 2020 йил. – Б.43-45

15. Зокиров Ш.И. Пандемия шароитида прокуратура органларида жисмоний ва юридик шахсларнинг электрон мурожаатлари билан ишлашнинг қиёсий таҳлили (Қозоғистон прокуратура органлари мисолида) // COVID-19 ва инсон ҳуқуқлари = COVID-19 and Human Rights = COVID-19 и права человека // Масъул муҳаррир академик А.Х.Саидов. – Тошкент: Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий маркази, 2020. – Б.120-124

16. Зокиров Ш.И. Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонунни қўллашнинг айрим муаммолари // Юридик фан ва ҳуқуқни қўллаш амалиётининг долзарб муаммолари. Илмий-амалий конференция, II жилд / Масъул муҳаррир ю.ф.д. проф. М.М.Мамасиддиқов. – Т.: “Lesson press”. 2020. – Б.94-99

17. Зокиров Ш.И. Прокуратура органлари томонидан жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаат ҳуқуқларини ҳимоя қилинишининг ҳуқуқий асослари такомиллашуви // Конституция – инсон қадр-қимматини таъминлашнинг мустаҳкам кафолати // Республика илмий-амалий конференцияси тўплами. –Т.: ТДЮУ нашриёти, 2022. – Б.198-202

II бўлим (II part; II часть)

18. Ф.Х.Рахимов, Ш.И.Зокиров. Хорижий давлатлар прокуратура органларида фуқаролар мурожаатларини кўриб чиқишнинг ўзига хос хусусиятлари // Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси Ахборотномаси №1 (41) 2020. – Б.1-5

19. Zokirov SH.I. Legislative analysis of appeals in the prosecutor’s office bodies of the commonwealth of independent states // Asian journal of

multidimensional research. ISSN: 2278-4853, Vol 10, Issue 5, May, 2021. p.225-233 (Impact Factor: SJIF 2021 = 7.699. doi: 10.5958/2278-4853.2021.00397.9)

20. Ф.Х.Рахимов, Ш.И.Зокиров. Прокуратура органларига мурожаатлар – инсон ҳуқуқларини таъминлаш воситаси сифатида // Бош прокуратура Академияси Ахборотномаси, №3 (47) 2021 йил. – Б.9-12

21. Зокиров Ш.И. Таклиф мурожаатнинг бир тури эканини биласизми? // Ҳуқуқ ва бурч журнали, №8, 2021 йил. – Б.32-34

22. Ф.Х.Рахимов, Ш.И.Зокиров. Мустақил Ўзбекистон Республикасида фуқаролар мурожаатларини прокуратура органлари томонидан ҳимоя қилинишининг ҳуқуқий асослари такомиллашуви // Юридик фан ва ҳуқуқни қўллаш амалиётининг долзарб муаммолари. “Ёш олимлар минбари”. Илмий-амалий конференция материаллари. I жилд / Масъул муҳаррир ю.ф.д., проф. М.М.Мамасиддиқов. –Т.: “Lesson press”. 2021. – Б.16-28

23. Зокиров Ш.И. Организация электронного приема физических и юридических лиц в органах прокуратуры в условиях пандемии // Ёш олимлар илмий мақолалар тўплами / Маъсул муҳаррир И.Р. Астанов. – Тошкент, “TOP IMAGE MEDIA” 2021. – Б.121-124

Автореферат “Бош прокуратура Академияси Ахборотномаси” журнали тахририятида тахрирдан ўтказилиб, ўзбек, рус ва инглиз тилларидаги матнлар ўзаро мувофиқлаштирилди.

Босишга рухсат этилди: __.__.2022
Бичими: 60x84 1/8 «Times New Roman»
гарнитурда рақамли босма усулда босилди.
Шартли босма табағи 3,3. Адади: __. Буюртма: № __

100060, Тошкент, Я. Ғуломов кўчаси, 74.
Тел.: +998 90 9722279, www.tiraj.uz

«TOP IMAGE MEDIA»
босмаҳонасида чоп этилди.